

Тетяна Фролова

**ЩОБ НЕ
ЗГАСЛА СВІЧКА**

Поезії

Видавництво “Край”
Львів
2004

ББК Щ5/2=Ук/7-65я44У
УДК 821.161.2-1
Ф91

У новій збірці відомої української поетеси Тетяни Фролової “Щоб не згасла свічка” кожен вірш – це вражаюча глибина роздумів, котра мов чиста бездонна криниця переповнена почуттями – відвертими, справжніми, високими. Стільки любові до життя, стільки захоплення, а одночасно і захвату, а то і осуду, критики. Але у кожному творі – незрадливо пульсує активна позиція авторки – як патріотки рідної землі, як жінки-українки, котра має високу мету і щомиті шукає сенсу життя у всьому, що торкається її свідомості. І якщо це тема кохання, – то у тих поезіях конденсація бурхливих емоцій, переживань; якщо це вірші про дітей, – то у них велика материнська любов; якщо ж про тварин, довколишній світ – сила “бачення” цього світу неповторна і вражає ліризмом, філософією та пронизливою ласкою.

Усі твори Тетяни Фролової (а їх у збірці 86) – талановиті, цікаві, вони вкарбовуються у серце, вони, мов літописна амплітуда душі, якій суджено жити вічно.

Для шанувальників поетичного слова.

Поезії

Тетяна ФРОЛОВА

ЩОБ НЕ ЗГАСЛА СВІЧКА

Авторська редакція.

Художнє оформлення Івана Василенського

Видавничий редактор Ірина Цельняк

Авторка висловлює щиру подяку за постійну підтримку академіку НАН України, доктору філологічних наук Миколі Мушинці; за фінансову підтримку у виданні книжки Олександру Бережанському “Берта плюс”, голові фонду Брайля Івану Тимусу

Ф 4702640202
2004 Без оголошення

ISBN 966-547-059-0

© Тетяна Фролова,
2004

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

Я довго думала, як назвати свою восьму поетичну збірку. Кожна збірка має свій задум, свій стиль. А який же має ця? Ну, не стиль, то, скажімо, спрямування чи провідний мотив. В цій книжечці багато серйозних віршів. Отож, над назвою треба було думати. І я думала, та нічого путнього до голови не приходило. І раптом... Свічка! Щоб не згасла! От саме так – “Щоб не згасла свічка”. Свічка добра? Так. Свічка провідної нашої культури? Без сумніву. Свічка любові? Звичайно, і любові теж. Свічка людської пам’яті? Беззаперечно.

Не скажу, що мій чоловік Лайош Молнар, котрий і буде здійснювати видання книжки, був у захопленні від цієї назви. Не скажу, що він відразу прийняв її.

– Розумієш, Тетяно, – сказав Лайош, – образ чи символ свічки якимось вже дуже спаплюжений “попсою”. На свічку одягнули символ “хатньої” лірики, або й ще докинули якогось звulьгаризованого присмаку чи несмаку.

– Але ж це не звичайна свічка. Це свічка, запалена від сонця. Ти тільки подумай: її тримають діти, а сонце опускає свій промінь, щоб її запалити. Уявляєш?

– Ну... як хочеш.

Я не впевнена, що його переконала, зате сама ще раз впевнилася: так, саме так, нехай не згасне свічка, запалена від сонця.

Так народилася назва збірки. А вірші писалися і накопичувалися поступово. Що в них?.. Частка мого серця – це беззаперечно, як у кожній моїй книжці. А ще? Серйозні теми з нашого життя, з нашої історії. А ще... Звичайна лірика, акварелі людської душі.

Вперше я подала тут, так би мовити, “Куточок школяра”. Здебільшого я подавала вірші, написані для менших дітей. А тепер вирішила так... Є тут і цикл “Львову”. Я ті вірші люблю. А втім... кожен читач знайде тут те, чого шукає. А якщо ні... Тоді нехай почекає до моєї наступної збірки.

Пригадую дитинство. На Страсний четвер увечері всі йшли до церкви, і там кожен запалював свічку. Треба було її принести додому, щоб вона не згасла. Неодмінно, щоб не згасла. І кожен придумував немудрий ліхтарик, щоб захистити полум'я свічки від вітру чи від дощу.

А ще пригадую, яке сильне враження справила на мене п'єса, І.Кочерги “Свіччине весілля”. Особливо сцена, де Мелашка несе запалену свічку і просить вітру, щоб не гасив її. Або слова з тієї ж п'єси:

“І свічки мирної не варта та країна,
що в боротьбі її не засвітила”.

Так, це був великий символ. Був і є... Що б там хто не співав, не казав і не робив. І що з того, що я сліпа і ніколи не зможу побачити полум'я свічки? Побачать інші. Для них же, зрештою, ця книжка. Для Вас, мої дорогі читачі. Нехай не гасне наша свічка – свічка нашої любові чи... А далі вже кожному своє: як хто розуміє цей образ, образ дітьми запаленої свічки, свічки, запаленої від сонця. Запалимо ж її у наших серцях. І хай та свічка ніколи не згасне.

А тепер трошки про себе для тих, хто вперше взяв до рук мою книжку. Мене часто запитують, чому у мене прізвище таке – Фролова. Ні, я не росіянка. Своє прізвище я успадкувала від першого заміжжя. Отже, це – набуте. Його тепер носять три мої сини, їхні родини і, зрештою, мої книжки: проза, казки, поезії. А вроджене моє прізвище –

Кноль. Його носили мої батьки. Звідки воно походить, я не знаю, бо прості люди не досліджували свого родоводу. А я – донька простих селян, що жили в селі Білозірка на Тернопільщині. У тому селі, що найкраще у цілому світі, я і народилася. От звідси і повела мене ота стежка від батьківських воріт і привела у місто Лева, де живу й досі. Тут я закінчила школу, спеціальну школу для сліпих дітей, тут після закінчення школи працювала у цеху на підприємстві, де тоді працювали сліпі. Працювала і вчилася у Львівському державному університеті ім. Івана Франка. Спершу на вечірньому відділенні філологічного факультету, а потім перевелася на заочне навчання, бо мала на той час роботу у вечірній школі для дорослих сліпих, що з якихось причин не здобули середньої освіти. Отже, я – філолог. А що вірші пишу... Писала й раніше, ще з шкільних років, але якось ніхто не підтримав, не друкувалася. Хіба що з десятків віршів у газеті “Вільна Україна”. Та які вірші могла надрукувати тоді газета? Так, “На злобу дня”. Та я й тим тішилася. Потішилася трохи – та й перестала. Тільки й того. А потім і взагалі... Вир життя закрутив так, що не до поезії було. У 36 років я розлучилася з чоловіком. Для мене це була справжня трагедія. Та мусила жити, бо мала дітей і треба було їх виховувати. Не клену свою долю, ні на кого не нарікаю, та жилося межі дуже нелегко. Вижила. Писала вряди-годи, коли дуже допікало життя, але писалосся мало.

Повернулася до поезії та й до прози взялася, коли зустріла Лайоша Молнар – цікаву особистість. За національністю він угорець, але це не завадило йому стати українським кобзарем. Коли ми познайомились ближче, Лайош сказав, що треба видати збірку моїх поезій. Я не могла це сприйняти серйозно. Час був важкий – 1995 рік. Але

Лайош взявся за це з усім запалом. Ходив, шукав спонсорів. І у квітні 1996 року книжечка таки вийшла. Це була маленька збірочка, що мала безліч недоліків і називалася “Виклик долі”. Але ми дуже тішилися нею. Та й не тільки ми, а й читачі, що зустріли цю книжечку тепло і щиро. На цей час ми з Лайошем вже були одружені.

Так і почалася моя творчість, чи, власне, входження в світ друкованого слова. Це був стимул, це була перемога, це був виклик моєї долі, котра подарувала мені сліпоту.

Велике значення в моєму житті і в моїй творчості мала підтримка Академіка НАН України Миколи Мушинки – званої у світі людини. Це мене окрило, додало сил, породило впевненість у тому, що моя творчість і справді чогось варта. Це Микола Мушинка порадив мені, не полишаючи поезії, серйозно зайнятися прозою. І я на одному диханні написала книжку про своє дитинство, котра давно вже жила в мені, виношувалася, але я все ще не зважувалася за неї взятися. Це була “Стежка від воріт”. Цю книжечку видав Микола Мушинка в Словаччині. Сам шукав спонсорів, сам працював над її виданням, залучаючи і свою родину. Одним з найщасливіших днів для мене була презентація “Стежки від воріт” в Білозірці. І був на тій презентації Микола Мушинка. Для мене це важило дуже багато. Я відчула, що ще багато чого напишу, бо не писати вже не зможу.

З того часу вийшло чимало моїх книжок, до видання яких долучає свій величезний труд мій чоловік Лайош Молнар, а ще добрі люди, прізвища котрих Ви знайдете у виданих книжках.

Я ТАК ЛЮБЛЮ, ВАС ГРІШНИХ І СВЯТИХ

Тільки б завше була Україна

Я стою серед шляху, обнята віками,
і питаю у себе, хто ж я така є.
Нахилилося небо з своїми зірками
і шепнуло мені, що усе це – моє.
Я з Чумацького шляху взяла дрібку солі,
а ще котиків трохи в старої верби.
Щиро дякую Богу і дякую долі,
що у мене такі невичерпні скарби.
Що у мене степи і Дніпро величавий,
що у мене Вкраїна з очима небес,
дух козацької волі й козацької слави,
що у дітях моїх та онуках воскрес.
Україно моя, калинова любове,
з гіркотою сльози і житами в полях.
А вже кращих пісень і щирішої мови
ще не знала моя предковична земля.
Я свій слід загублю у небесних просторах,
і відлуння пісень десь розтане в гаях,
тільки б завтра ти краща була, ніж учора,
тільки б завше була, Україно моя.

Пісня ще жива

Я тихо–тихо відчиню вікно
і в жменю наберу пухкого снігу.
Я втомлена, немов після пробігу,
неначе я живу давно–давно.
Немов живу я сотню з лишком літ
і оглядаю той примарний світ:
чи є за чим у ньому жалкувати?
Чи можна без жалю уже вмирати?
Сніг тихо тане у моїй руці,
вологою стікає по щоці.
Зимова тиша, біла і свята...
Та сама, що була у всі літа.
Гріховний гамір тих, хто ще не спить...
Чи Бог простить нам? Може, що й простить...
Він милосердний... Ніч така пружка,
така правічна і нова така,
що захотілось плакати й співати,
утвердитись і жити... сніг лапатий
ще досипа до того, що було,
із холодом змішалось тепло.
Зліпила сніжку і жбурнула вниз.
Злетіти б птахом он на той карниз
і заспівати б на всю білу ніч:
“Ти поклич мене, тільки поклич!”
І заспівати на весь білий світ:
“Знайди мене в примарнім плині літ”.
І заспівати б ті святі слова:
“Вставайте, люди, пісня ще жива!”
Жива! Не та, що в п'яному угарі
ви кричите з магнітофоном в парі,
не та, котру почувеш скрізь і всюди,

хоч вуха затуляй від сорому й огуди.
Жива! Та, що в застінках крізь тортури
додала смерть і руйнувала мури.

Я тихо–тихо причиню вікно:
вже спати ніколи, бо ранок вже давно.

***

Чи те людство гріхом знівечене?..

Шаленіє у бруді й копоті.
Потолочене і приречене
виживати в щоденнім клопоті.
І покинута мати чайкою
квилить–плаче: сини зреклись.
Відшмагати б когось нагайкою,
що Хмельницький тримав колись.
І дітей своїх на поталу ми
віддаємо руками грішними.
І хизуємось ідеалами
і теперішніми, й колишніми.
Зупинімось в пекельнім вихорі,
поклонімось могилам пращурів.
Та невже не зарадимо лихові,
не вартуємо долі кращої?
Ні, зарадимо, ні, вартуємо,
тільки треба зібратися з силами.
Одне одного ми не чуємо,
і живемо тому безкрилими.
Приклякнімо в єдиній сповіді
і покаймося, й охрестімося,
і єдиному нашому Богові
одностаино всі помолімося.

Де б не був ти

Де б не був ти, у якому краї,
повертай додому неодмінно.
Пам'ятай, тебе завжди чекає
рідна твоя мати – Україна.
Не потрібні ордени й медалі,
їй не треба ні грошей, ні слави,
ти облиш чужі шляхи і далі
й до своєї повертай держави.
Тут проблеми, і дрібні, і вічні,
може, тут з'їсиш і черство, й пісно.
Хай святиться та земля велична
і народ її і нині й прісно.

Для інших слів пора ще не настала

Одвертий глум... І грати на вікні...
І глупа ніч тобі сміється в очі...
Ти гордо кинув ворогові: “ні”,
бо просто бути прихвостнем не хочеш.
А твої рідні десь там за дверми...
Опльовані, зацьковані, розп'яті,
повторювали: “Хто ж, коли не ми?”
І кидали прокльони супостату.
Ти все відбув, як кажуть, до дзвінка.
Прийшов – а тут забули вже за тебе.
“Ви бачили такого дивака?
За Україну! Нащо воно треба?”
Витримував ти допити тяжкі
і навіть перед смертю не здригнувся,
а тут, слова почувши отакі,
ти застогнав і вперше похитнувся.
А скільки ж їх, полеглих в боротьбі!

Чи ж було треба тисячам вмирати?..
І стало страшно й боляче тобі.
І знову захотілося за грати.
Та ти був сильний. В руки себе взяв
і тихо мовив: “Ви не українці.
Вам хтось солодкий пряник показав –
і заманув у рабство поодинці”.
І ти пішов, бо це був не народ.
Ти знав, що є десь люди–ідеали,
що вистояли серед всіх негод
й за ковбасу своїх не продавали.
Ти з ними йшов, і, що не говори,
Вам всім допомагала Пірогоща...
Аж поки жовто–сині прапори
замаяли на вулицях і площах.
Ви Незалежність на руках несли,
всі побратими й друзі найвірніші.
Ви вистояли – і перемогли.
А потім вже до влади придуть інші.
То значить: не скінчилась боротьба.
От тільки жаль: Вас залишилось мало...
Два слова поруч “Слава” та “Ганьба”.
Для інших слів пора ще не настала.

Молюся до Тараса

Портрет Шевченка був між образами.
Я думала тоді, що він – святий.
І якось тихо запитала в мами:
– Матусенько, скажіть, хто це такий?
– То наш поет. – А хто такі поети?
І мама пояснила, як могла.
А я стояла посеред планети,
розгублена, здивована й мала.

У хаті пісня татова журилась.
І мама повторила: – То – поет...
Я, склавши руки, голосно молилась
і все дивилась на його портрет.
Я ще так мало розуміла в світі,
і мама неписьменною була.
Та поки я пішла до школи вчитись,
я до Шевченка на поклін прийшла.
А до Тараса я молюсь ще й досі,
щоправда, мовчки, подумки молюсь...
Минають роки і сивіють коси...
Я, може, скоро з росами зіллюсь...
Та поки маю силу і наснагу,
допоки іскра ще в мені жива,
повторювати буду, як присягу,
колись Шевченком писані слова:

“... Та не однаково мені,
як Україну злії люде
присплять, лукаві, і в огні
її, окраденую, збудять.
Ох, не однаково мені”.
(Т.Г.Шевченко)

Мойсей

У древньому замріяному Львові
ішов поет, котрий любив весь світ.
І сонце посміхалося Франкові,
бруківка гріла той самотній слід.
І грав скрипаль мелодію відому.
Її поет любив і так беріг.
Він щойно вийшов із свого дому,
щоб доторкнутись до людських доріг.

Він рушив по історії в мандрівку,
всіх кличучи звільнитись від ярем,
та мимохить забрів на Личаківку
й на цвинтарі спинивсь Каменярем.
По часі він прийшов до нас із вами,
запалюючи полум'ям ідей.
Він не хотів, щоб ми були рабами.
То був пророк – великий наш Мойсей.
Щоб ми не стали гноєм у сусідів,
щоб завше українцями були.
Ішов Мойсей і сам того не відав,
що ми за ним, як за пророком, йшли.
Вирує у буденності ранковій
людський потік, нестримний і стрімкий.
Крокуючи по вулиці Франковій,
скажіть дитині, хто він був такий.

Кобзарям

Це все було чи може й не було...
Бо того до ладу ніхто не знає.
Лиш зморщене історії чоло.
Вона все достеменно пам'ятає,
Та не розкаже, бо вона – німа.
Ще треба розкривати таємниці.
Та нікому. Тепер таких нема.
Кобзарський спів нікому вже не сниться.

Зібрали кобзарів, немов на з'їзд.
Були тут зрячі і сліпих чимало.
У кожного був свій кобзарський хист.
Талантів нам з віків не бракувало.
Всі урочисті, в білих сорочках,

раділи, що й про них таки згадали.
Тримали кобзи у міцних руках –
начало всіх начал, щоб ви те знали.

Їх везли у безлюднії степи,
завезли їх у нетрі та яруги.
Всіх зрячих розстріляли, а сліпих
взяли та й відпустили для наруги.
– Нехай тепер співають, скільки сил.
Їм звідси вже не вибратись ніколи.
З козацьких вітер долітав могил.
Святе кобзарство гинуло поволі.

Як доля кине вас серед степів,
весною, влітку, може, що й під осінь,
почуєте кобзарський тихий спів –
кобзарські душі там блукають досі.
Співає хтось про Гонту, Богуна,
а хтось про Богуславку, про Нечая...
Живе в народі пісня не одна.
Про кобзарів ніхто ж і не згадає.
“А може, України вже нема ?
Чи всі поглухли і ніхто не чує?”
Кобзарська дума йде до нас сама,
степами українськими мандрує.
У небі десь горить Волосожар,
хмарки пливуть то білі, то рожеві...
З правіку йде до нас сліпий кобзар.
Вклонімося низько тому кобзареві.

Не танцюйте під Гігу

“На могилі моїй посадить молоду яворину...”
Це співає наш Гіга. Йому вже не треба й реклам.
“Я любив Вас усіх, а найбільше любив Україну”.
І я вірю його непідкупним і щирим словам.
Завмирає душа, коли чую ту пісню відому.
В ній проймає усе, – і мотив, і прекрасні слова.
Із далеких доріг повертає та пісня додому.
Все найкраще, здається, у кожному з нас ожива.
І лунає та пісня, як сповідь, проста і велична,
і той голос безгрішний, здається, до Бога летить.
В ній таке щось людське і до болю, до щему правічне,
що так хочеться жити й, здається, довіку любити.

Та буває по-іншому... Сита компанія п'яна
розкрутила ту пісню на голий, спотворений крик.
Безсоромно танцюють під нашого Гігу Степана.
Хоч би хтось зупинив, хоч би хтось урезонив той рик.
“На могилі моїй посадить молоду яворину...”
Та яка яворина! Про неї і гадки нема.
“Я любив Вас усіх, а найбільше любив Україну”.
Хоч би хтось зупинився і витер сльозу крадькома.
І танцюють під Гігу, танцює компанія п'яна.
Не хвилюють нікого перейняті болем слова.
Та невже ми і справді онуки того Тамерлана,
що про нього і досі та пам'ять недобра жива?
І танцює орда, перевита завзяттям веселим.
І здається мені: під ногами – могили батьків.

То давайте ж, братове, ми, навіть збадьорені хмелем,
не забудемо, зрештою, хто ми насправді такі.

На древній землі Кия

На древній землі КИЯ,
де ЛИБІДЬ і досі живе,
моя голуба мрія
на хвилях Дніпрових пливе.
Закохана і примарна,
змахнула своїми крильми,
та я зрозуміла, що марно:
ніколи не стрінемось ми.
Я стану з Дніпром обіч
й почую чужі голоси.
Татари женуть здобич –
багатий і вічний ясир.
Погляне Дніпро в вічі –
він землю свою береже.
І крикне козак з Січі,
і кінь вороний заірже.
Облишу свою мрію.
І що мені повів віків?
Я шаблю тримати вмію
і стану поміж козаків.
Як треба, коня осідлаю
й перепливу Дніпро.
Я знаю, я вірю, я знаю,
що переможе добро.
Я чайкою в небо злину
й повернусь на ранній зорі
туди, де про Україну
співають мої кобзарі.
Співають вони про минуле,
з якого я щойно прийшла.
Нічого вони не забули,
і пісня мене знайшла.

На кручі стою Дніпровій,
де ЛИБІДЬ і досі живе,
а у серпанку казковім
мрія моя пливе.
У неї крила могутні,
світяться очі ясні,
минуле, сучасне й майбутнє
вона розповість мені.

Лукава доля зводить нас

Лукава доля повсякчас
нас зводить з лицемірним словом.
І нехристи з Різдвом Христовим
вже голосно вітають нас.
Ще так недавно залюбки
дітей з пасками розганяли.
Тепер на віру поміняли
свої червоні партквитки.
До церкви йдуть, поклони б'ють
з брехливими устами Юди.
Невже покари їм не буде?
Молитви шепчуть, хрест кладуть...
Святкують Жовтень, Первомай,
Різдво святкують і Великдень.
Коли ж їм врешті–решт набридне
і стануть під якийсь вже край?
І від нещирої хвали,
і від нещирої любові
рятуй нас, Боже. В їхнім слові
шукай огуди та хули.
А я не знаю їхніх снів
й на них не буду ворожити,
та знаю, легше стане жити,

як менше буде брехунів.
Аж страшно й соромно мені,
бо ж так навчились говорити.
Людей ще можна одурити,
а Господа, запевне ж, ні.

Повоєнні діти

Були ми повоєнними дітьми.
Голодні, у полатаній одежі.
Та кожен з нас сліди свої мережив
на тій землі, котру любили ми.
Земля давала нам своє тепло,
а для бенкетів – яблук та порічок.
А скільки ж то Іванків та Марічок
своє лишили затишне село.
Ніде не буде краще вам, ніж тут.
Босоніж – аж до приморозків ранніх.
Із перших днів і до годин останніх
хмарки для вас нитки свої прядуть.
А іграшки... суворі і страшні:
це гільзи і невистріляні кулі.
Не бійтесь заглядати в дні минулі.
Бо як без них іти в прийдешні дні?
І пісня напливає на уста –
щемка, як біль, як істина проста.
А я марширую
в хлоп'ячій колоні,
уперта і горда,
із братом своїм.
Хоч армія наша
мала й босонога,
та я хочу з ними,
бо заздрю я їм.

Тільки командир у них суворий,
сердиться і голосно гука:
“Знов те дівчисько,
що було вчора!
Що це в нас за армія така?”
А я марширую
в хлоп’ячій колоні,
уперта і горда,
із братом своїм.
Хоч армія наша
Мала й босонога,
та я хочу з ними,
бо заздрю я їм.
Тільки командир у нас суворий,
та його переконає брат:
в армії кожній
в години тривожні
поранених везуть у медсанбат:
а я марширую
в хлоп’ячій колоні,
уперта і горда,
із братом своїм.
Хоч армія наша
мала й босонога,
та я хочу з ними,
бо заздрю я їм.
Тільки командир у нас суворий.
Вже б і усвідомити пора.
“Знов те дівчисько,
що було вчора!
Ну яка із неї медсестра?”
В кожного з нас повні патронташі
гільз, що назбирали на землі.
В полі всі мами,

в полі всі старші,
а ми собі крокуєм по селі.
Одні в землі робили криївки,
а другі їх знаходили й стріляли...
Дорослі що?.. Вони про те не знали,
про наші забавлянки отакі.
Вони б за те не похвалили нас,
бо бавитись в таке – то кепська справа.
Та в нас була собі своя держава,
а в ній був свій неопалимий час.

Коли поет собі не вірить

– Послухай, музо, щось у нас з тобою,
либонь, не так. Тобі так не здається ?
Читає гумор хтось і не сміється,
веселу пісню слухає з журбою.
У чому річ ? Ти знаєш ? Й я не знаю.
Послухай–но, а може ти здурила:
ніякого таланту я не маю ?
А ти мені дурниць наговорила,
що нібито поезія на часі.
І я взялася віршувать щосили.
А ти собі сміялась на Парнасі.
Із того віршування. Боже милий !
Яка наруга ! Музо, я й не знала,
що ти така підступна і нещира.
Я вірила тобі, і тая віра
мене згубила. Ти переконала,
що в мене хист, що сила в моїм слові,
а це, либонь, прикрашена омана.
Ходила я від рим, неначе п'яна,
від віршів мліла, наче від любові.
А ти, лукава, назирці ходила

за мною тихо, наче тая кішка,
і млосьне диво у душі будила,
і наді мною ти сміялась нишком.
Тут муза, як розгнівана богиня,
на мене подивилася спогорда.
– Ні, ти не поетеса, ти – рабиня.
Ти не вартуєш жодного акорда
своєї пісні і своєї ліри.
У тебе кволі і безсилі груди.
То не поет, котрий собі не вірить.
То як тоді тобі повірять люди ?
Слова свої, жагучі і натхненні,
підняти маєш із земного бруду.
Їх шліфувати не шкодуй лиш труду –
і зазвучать вони у сьогоденні.
Засвітяться вони, мов діаманти,
справдешні, не фальшиві. Їх в оправу
коштовну мусиш взяти і по праву
подарувати людям. Мусиш мати
непереборну силу, силу слова,
бо не приймаю іншого я дару.
Чи серце, повне пристрасті і жару,
на мій віттар покласти ти готова ?
– Готова, музо. Бо тобі служити –
велика честь для кожного поета.
За тебе вмерти і для тебе жити,
і не боятись кулі та багнета
готова, музо. – Відступити не зможеш
і сумніватись у мені не смієш.
Якщо комусь ти словом допоможеш,
когось в журбі розрадити зумієш,
А у веселих, надто вже веселих,
ти викрешеш сльозу з очей байдужих,
твої слова звучатимуть по селах

і по містах бальзамом для недужих.
Оце слова, що поетеси гідні.
Ти прислужися рідному народу.
Нехай прийдуть знедолені і бідні,
ти поверни їм втрачену свободу.
Ти запали їх негасимим жаром,
хай стануть непокірні та уперті.
Тоді ти скажеш: „Я жила не даром.
І буду жити навіть після смерті”.

В ДОРОГУ

В дорогу

Пересердився грім,
Ще лиш іноді в небі погримує,
і спроквола йде дощ,
що пролився уже досхочу.
І витягую знов
із запасів незайманих риму я
і сплітаю свій вірш
із маленьких краплинок дощу.

Перев'яжу його
перевеслом тугим – блискавицею
і веселку вплету
в закосичені вітром рядки.
І оздоблю свій вірш
гострим словом – іскристою крицею,
і пошлю його в світ,
подивившись услід з–під руки.

Обдарую його
на дорогу черствою хлібиною,
дам в дорогу йому
дрібку солі і трохи води.
І скажу я йому,
щоб зустрівся у світі з людиною,
увінчаю добром –
і скажу йому тихо: „Вже йди”.

Пересердився грім,
ще гуркоче у небі ранковому.
Прокидається світ,
і умитеє сонце встає...
І мандрує мій вірш,
ще ніколи ніде не друкований,
йде в дорогу мій вірш –
добрим людям послання моє.

Мої вірші живуть без мене

Мої вірші читала жінка.
Читала добре, до сльози...
І тліла десь мала жаринка
у тій колисочці з лози.
Аплодували люди в залі,
а я молилась крадькома...
Мої рядки мені вертали,
а в мене слів чомусь нема.
Я поклонилася б тій жінці,
та якось... соромно було.
За душу, сповнену по вінця,
за те незаймане тепло.
А я не мала навіть квітів.
Сиділа в залі між людьми.
Зі щедрих губ слова зігріті
вбирала терпкими грудьми.
Пішли по світу мої вірші
і десь живуть серед людей.
І не належать мені більше,
не рвуться птахом із грудей.
І ожили в травневій тиші
ті сни, що так і не збулись...
Мені належать тільки вірші
ті, що напишуться колись.

Якби мені слово

Якби мені слово,
палке, як огниво,
то я б розорала
несіяну ниву,
я б тих розбудила,
хто й досі дримає.
Та слова такого
у мене немає.
Якби мені слово,
ясне і високе,
щоб небо почуло,
щоб скресли всі соки.
Тоді б моє слово,
як ватра, горіло б,
і втомлені душі
воно відіграло б.
Нелегка дорога,
терниста дорога.
Я слова такого
просила у Бога.
Хай зціляться душі,
воскресне руїна.
І є таке слово,
воно – Україна.
Якщо теє слово
когось не розбудить,
ніколи вже з того
користі не буде.
Якщо теє слово
когось не проймає,
то в нього ні серця,
ні честі немає.

Прокиньтесь, панове,
вже годі Вам спати!
Вже годі прибутки
свої рахувати.
Пора нам, братове,
до праці й до світла,
щоб наша держава
воскресла й розквітла.

Як сказала Леся ...

Я проживу на світі двісті літ...
Я знаю, що так думати не слід,
та думаю... Бо так люблю життя:
солодкий гріх і терпке каяття,
гарячий плин, шалений стукіт в скронях
і цілий світ у лагідних долонях.
І досі ще ніяк я не збагну:
як все це можна – у німу труну...
Ви, як там собі хочете, а я
ніколи не помру... Хай плоть моя
нікчемніє, тьмяніє і згорає,
хай смерть косою замахнеться злісно,
казала Леся, не про мене звісно:
“Я в серці маю те, що не вмирає”.

Прийду до калини

Я, долаючи втому, прийду
до калини, що біля дороги,
і до ніг її мовчки складу
і надії свої, і тривоги.
Наспіває калина мені
колискову, що мати співала,

і засну я в солодкому сні,
як давно у дитинстві я спала.
Я, долаючи втому, прийду
до калини в зеленому лузі
і до ніг її тугу складу,
що з доріг не вертаються друзі.
І калина зі мною зітхне,
як невтомна сестра–жалібниця,
і сльозою–росою сплакне,
і заллється у щебеті птиця.
Я, долаючи втому, прийду
до калини у чистому полі
і до ніг її мовчки складу
свої радості, смутки і болі.
А калина, як мати, мене
чи розрадить, а чи покартає,
і зажуреним віттям хитне,
про дороги мої розпитає.

Час і ми

Котяться, котяться дні
і лягають у скрині року.
Їх вже там назбиралось, нівроку,
і назад не повернеш, ні.
А ні миті, а ні години,
може, навіть найкращої в світі...
Розкидає час свої сіті
і виловлює наші днини.
Час не владний ніхто зупинити,
і не хмар надаремно чоло,
але й час не може змінити
те, що в тебе чи в мене було.
Що було, те залишиться з нами,

до останку – добро чи зло,
як незаймана пісня мами,
незамулене джерело.
І на час ти не дуже сердься,
що не можна його зупинити.
Заховай у прискринку серця
кращі спогади, кращі миті...

Годинник б'є

Як той скарбничий, пильний і недремний,
свої перераховує скарби,
так і годинник, часу сторож ревний,
байдужий і до слави, й до ганьби,
невтомно відбиває час,
байдужий зрештою й до нас.
Ми собі просто є.
А годинник невинно б'є.
“Бам!”
Скажи, годиннику нам:
скільки часу зосталося у планети?
“Бам! Бам!”
Я того не знаю й сам,
бо це знають лише поети”.
“Бам! Бам! Бам!”
Поза часом поети створені,
над суспільствами і над історіями.
Бам! Бам! Бам! Бам!
І вони не бувають повтореними!”
Отак собі з годинником розмову
вела тихенько під осінній дощ.
Час крокував, і з ним не зовсім вногу
йшов дощ собі по бруку вулиць й площ...

Коли всі сплять

Сплять, набираючись сил,
і чоловік мій, і син.
Сни їм нашіптує ніч,
тихо торкаючись віч.
Сон мій утік, я не сплю,
Господа щиро молю:
долі для сина я прошу,
пару щасливу, хорошу.
Для чоловіка – любові,
завжди щоб був при здоров'ї.
Що ж я у чистого неба
маю просити для себе?..
В хаті – і злагода, й тиша.
Ніч мої спогади пише.
Дихає спокоєм хата.
Господи, всім я багата.
Рідний, маленький мій раю!
Хай мені буде, що маю.
Лиш не було б мені гірше.
І щоб писалися вірші.
Більше не прошу я в Бога
нічого ...

Переплелись дороги у житті

Переплелись дороги у житті
з дорогами моїми і чужими,
і долі ті, а часом і не ті
десь ходять чи блукають мовчки ними.
Таку зустрінеш – очі відведеш,
але вона тебе собі обрала.
Щасливу долю не завжди знайдеш,

щасливих доль чомусь на світі мало.
То дай нам, Боже, серед всіх доріг
обрати ту, котра веде до щастя.
Якщо ти носиш мамин оберіг,
то це тобі либонь—таки удасться.
Вклонюся мамі, хоч її й нема,
і ревно помолюсь за неї Богу.
Як добре, що в житті я не сама
і що таки знайшла свою дорогу.

Право на сльозу

Продали у рабство...
Гарну, як принцеса.
Доки не зів'яне
молодість твоя.
Заробив хтось гроші,
їздить в "Мерседесах".
Ти ж забудеш згодом
і своє ім'я.
Проклинаєш юність,
проклинаєш вроду,
віддана на поглум
молодість твоя.
Заблудилась донька
рідного народу,
родом з України,
родом — як і я.
Там на Україні
тужить рідна ненька,
журяться дівчата
і сади цвітуть...
Там росте у неї
донечка маленька...

Донечка там, вдома,
а вона ось тут.
Іноді поплачеш,
щоб ніхто не бачив.
Плакати не можна –
зіпсуєш красу.
Господи Всевишній,
доленько лукава,
дай же хоч їй право
на сльозу і сум!
Осквернили тіло
похотливі очі,
бо у них є гроші,
їм належить світ.
І яке їм діло
до тих сліз дівочих?
До чиєїсь долі,
до чиїхось бід?..
Продали у рабство.
І нема їм кари.
Продали у рабство –
і на тім кінець.
Може, тії гроші
пропили у барі,
може, іншу долю
зводять нанівець.
Кажуть, що немає
пекла ані раю.
Як немає пекла,
треба, щоб було.
Та невже Всевишній
їх не покарає
і простить провину
тим, хто чинить зло?..

Весна для липи і для мене

Неспокій на душі і на папері.
На поміч Святий вечір поспіша.
Йому широко відчиню я двері –
то, може, заспокоїться душа.
Вже рік Новий ступив у нашу хату,
проблеми ж залишилися старі.
Прийшла зима, і сипле сніг лапатий,
мороз господарює у дворі.
А під вікном, немов хтось тихо хлипа.
Хто ж там такий? “Впусти мене! Впусти!”
То може замерза самотня липа,
не так від зимна, як від самоти.
Ну, чим же я тій липі допоможу,
хоч я її, як посестру, люблю?..
Хіба що словом душу розморозю
та піснею її розвеселю.
Моя ти липо, в тому мало втіхи,
але ще трішки – і прийде тепло.
А липа дивиться з–під снігової стріхи
і згадує, що так уже було.
Весна прийде для липи і для мене,
і задзюркоче приспаний струмок.
Одягне липа листячко зелене,
мене звільнить від пагубних думок.

Зима...

Зима...

Заглядає в вікно сніжнобілими квітами,
засипає світ лапатими зорями.
І сміється з нас,
що ховаємось ми у теплі.

Зима...

І дерева стоять, з обважнілими вітами,
на деревах іній, багатий узорами,

Зупиняє час
і царицею, йде по землі.

Зима...

Почуття замерзають, аж дзвонять, крижинами...

І веслує час у мороці білому.

І немає меж

Тим зимовим снігам і льодам.

Зима...

Ти до мене не прийдеш вузькими стежинами –
і розгубленість у голосі милому.

Але знаєш ти:

я нікому тебе не віддам...

Зима...

Білий сніг за вікном так порипує молодо.

І колядки ми охоче співаємо

й непомітно так

у Новий переходимо рік.

Зима...

І охоплює жах від зимового холоду,

і про весну ми чомусь забуваємо.

І здається нам,

що зимові хуртечі навів.

Зима...

Та під снігом сховався невидимий пролісок.

Він прокинеться і тепло покличе до нас.

І впаде до ніг

білосніжна корона ясна.

Зима...

Тане сніг поки що несміливо і боязко.

Плачуть стріхи вже сльозами холодними.

І розтане сніг,
зовсім скоро настане весна.

Молилась скрипка

Молилась скрипка. І молитва щира,
здавалося, здіймалась до небес.
Струною скрипка з Богом говорила
й просила для землі нових чудес.
І слухали ту скрипку люди в залі,
виповнювала душі їх краса.
Молилась скрипка і того не знала,
що вже й сама творила чудеса.
У когось радість у душі завітла,
у когось біль назавше відійшов,
у когось визривала непомітно
у серці ще непізнана любов.
Співала скрипка – і здіймались груди,
і радість переходила в печаль.
Співала скрипка – і молились люди:
хтось прощення просив, а хтось прощав.

На щасливу долю

Мати в купіль клала
м'яти і барвінку:
як виросте доня,
хтось візьме за жінку.
Мати в купіль клала
м'яти і любистку.
А зоря світила
у мою колиску.
„Спи, спи, моя доню,
на щасливу долю.

У добру годину
виростай, дитино” .
Хить, хить колисонька,
спить, спить дитинонька
під мамину колисанку
до самого ранку.
Мати за дитину
Господа просила,
щирими словами
поблагословила
на сонце і хмару,
на добрую пару,
на дощі та зливи,
на літа щасливі.
„Спи, спи, моя доню,
на щасливу долю,
у добру годину
виростай, дитино” .
Хить, хить колисонька,
спить, спить дитинонька
під мамину колисанку
до самого ранку.
Я собі зростала
в добрій теплій хаті.
Було мене, мамо,
не купати в м'яті.
Як зачую м'яту,
то згадаю хату.
Як барвінок бачу,
ледве не заплачу.
“Спи, спи, моя доню,
на щасливу долю,
у добру годину
виростай, дитино” .

Хить, хить колисонька,
спить, спить, дитинонька
під мамину колисанку
до самого ранку.

І я пройду ще сто доріг

Коли судилося мені
упасти десь на перепутті,
озвуться зболені пісні,
людьми і Богом не забуті.
Заплачуть тихо матері,
і їх сльоза в мені озветься.
І я воскресну на зорі,
і пісня з уст моїх поллеться.
Складу до Бога молитви,
їх Бог почує неодмінно.
Якби не я, якби не Ви,
то пісня впала б на коліна.
І я пройду ще сто доріг,
і сто доріг я ще здолаю,
аби ти, друже мій, беріг,
народну пісню свого краю.

СВІТ І МИ

Щоб став добрішим світ

Без мене може обійтися світ,
а я без нього ну ніяк на можу.
Тому співаю й плачу стільки літ,
людські серця хвилюю і тривожу.
Моя душа від радості цвіте
і важко тужить від людського болю.
Мій світе, я люблю тебе за те,
що я живу в тобі, живу тобою.
Ми всі минемось, що там не кажіть,
раніше хтось, хтось трішечки пізніше,
та завше буде існувати світ,
і як же треба, щоб він став добрішим.
Цей світ Господь створив нам для добра,
а ми самі всіх бід своїх причина.
Пора, людино, вже давно пора
осмислити, що ти таки людина.
Я знаю, що без мене може світ,
а я без нього ну ніяк не можу.
Пісні свої я сію стільки літ,
то, може, ними світу допоможу.

Щоб через сотні літ...

Який довкола світ!
Аж хочеться злетіти
і заспівати так,

як досі не співала.
Щоб через сотні літ
мій спів почули діти,
і пісня б на устах
ніколи не вмирала.

Який широкий світ!
І хочеться гайнути
так просто, навмання,
зневірившись у людях.
І через сотні літ
додому повернутись
і радість пізнання
в своїх принести грудях.

Який прекрасний світ!
Його б намалювати:
і землю, й небеса,
і річку, і хмарину,
щоб через сотні літ
себе впізнала мати,
щоб пройняла краса
і матір, і дитину.

Який безмежний світ!
Ні краю, ні початку...
Та в ньому я знайду
оту свою стежину.
Щоб через сотні літ
якесь мале дівчатко
шукало б і знайшло б
на карті Україну.

Дзвонять, дзвонять Великодні дзвони

Світ завжди можна бачити з двох сторін: з доброї і з поганої. Як і кожного з нас. Бо добро і зло, краса і потворність завжди існують поряд. Але одна людина бачить всього помірно: і зла, і добра, а інша людина бачить лише зло. Ну, ніби геть зовсім нічого нема у тому світі гарного і доброго. А ще інша людина бачить лише красу, не помічаючи смутку і страждань. Все це однаково кепсько, бо світ – він... в ньому є всього. Світ великий і білий... Ні, він різнобарвний. І як би ми не хотіли, важко одягнути його тільки у веселі кольори. А хотілося б, дуже хотілося б...

Світе, відчини свої віконця
у твою небесну височінь.
Скільки в тебе і тепла, і сонця,
і полів незаймана ярінь.
Скільки в тебе золота і срібла,
трав зелених, чистої води!..
Головне – щоб та краса не зблідла,
щоб не зблякла раз і назавжди.
Он хтось плаче у раю тім чистім...
Матір'ю покинуте дитя...
Бо вона, спокушена нечистим,
все шукає легкого життя.
Он бабуся в смітнику шукає:
може, хтось щось кинув їстівне...
Люде мій, нас всіх Господь скарає,
і нікого кара не мине.
А якщо й помилує, то всує...
Схаменітесь, ми ж усі брати.
Та чомусь мене ніхто не чує.
Долучи свій голос ще і ти.

Загукаймо всі, хто є навколо:
Я і ти, і он вона, і він ...
Хай ударить світові на сполох
наш великий, наш церковний дзвін:
схаменіться, є ж свої закони,
що одвічні. Не впадайте в гріх...
Дзвонять, дзвонять Великодні дзвони,
та, на жаль, не всі ще чують, їх...

Світ не можна втиснути у вірші

Світ не можна втиснути у вірші.
Просто хочу всім я довести:
світ прекрасний! Люди, правда, гірші.
Ти прости їм, Господи, прости.
Бо такі не відають, що творять.
Чи не Божа заповідь була:
ближньому не причинити горя,
захистити від наруги й зла.
Ти простив їм, Отче Наш Всевишній,
що вони Ісуса розп'яли.
Світ прекрасний, просто люди грішні,
що у раї пекло розвели,
як писав колись Кобзар великий.
І Чорнобиль карою віків
впав на наші землі, наші ріки,
і на матерів, і на батьків.
Нострадамус вам не дасть розгадки,
чом полин від болей вікових
впав на наших предків і нащадків:
і на мертвих, і на всіх живих,
і на тих, що ще не народились
і що не народяться колись...
Покручі–мутанти розплодились

і отруйним гаддям розповзлись.
Жити сито... чом би не спокуса ?
Жити п'яно... мати все і всіх...
Чи не ваші пращури Ісуса
розп'яли за ваш прийдешній гріх?..
Світ не можна втиснути у вірші,
ні його краси, ні висоти.
Без пісень були б ми значно гірші.
Ти прости нам, Господи, прости.
Від лихого визволи нас вдвічі,
нас, і землю, і блакить небес.
Вірю я, що зло таки не вічне,
бо Ісус Христос таки Воскрес!

Сопілкар

П'ята година. Ранкова пора.
Спить наш будинок, як темна гора
Хтось додивляється вранішній сон,
вийшов курити на свій хтось балкон.
В когось будильник дзвенів в тишині,
хтось ще вагався, вставати чи ні.
Щойно лиш ранок приходив у світ,
в росах лишав свій невидимий слід.

Прокинулась і затремтіла гілка.
І раптом заспівала десь сопілка,
схвильовано, бентежно і заклично.
Було це несподівано й незвично.
Той сопілкар був, мабуть, романтичний,
порушив спокій, приспаний і звичний.
Він не шукав для себе оборонця.
Хотів, щоб всі побачили схід сонця.
Сопілкаря того чомусь не знала,

та заодно була я з ним віднині.
Його сопілка день новий вітала,
день неповторний і в житті єдиний.
А мешканці обурювались гнівно
і, кави наливаючи у склянку,
сопілкаря картали, безсумнівно,
що сон їх потривожив спозаранку.
Не бачили нічого і не чули.
А за вікном творилось дивне диво:
день славили закохані зозулі,
і сонце посміхалося грайливо.

Чи вистачить сміливості, не знаю,
аби здійснити ту примарну мрію:
от вийду на балкон і заспіваю...
О п'ятій ранку, завтра. Ні, не смію.
Я заздрила тому сопілкареві,
що зважився порушити канони.
Хмарки снували, білі та рожеві,
а я стояла мовчки па балконі.

Я МАЛЮЮ СВІТ

Неначе сон...

Це так було давно... Неначе сон...
Тоді ще музи на Парнас ходили.
Там зустрівач їх юний Аполон,
і хороводи з ним вони водили.
Всі дев'ять муз. А я була одна.
Я підійшла до того Аполона
й сказала тихо: "Дай мені ... вина.
Того, що п'ють вершителі закона".
Він тихо посміхнувся: "Що ж, у нас
такого досі, правда, не бувало,
але Парнас – на те він і Парнас.
Що ж, випий. Не багато і не мало,
а скільки треба, щоб злетіти ввись
і докоола облетіть планету
й на повний голос крикнути: "Дивись!"
Це личить кіфареду і поету".
Мене чекав осідланий Пегас.
Я сіла – і покинула Парнас.
Було це, наче сон... і так давно...
Та досі ще п'янить оте вино...
Було це так давно... неначе сон...
Ми постаріли – я і Аполон.
Поезія ж – як те правічне диво,
живе на світі чесно і правдиво.
Хто доторкнеться до її глибин,
очистить серце і зміцнить свій дух.

Летять роки, як лебединий пух,
додаючи в косу мою сивин.

Вітрові пустоці

Вітер гойдається в сонячній гойдалці,
тихо зітхає замріяна липа.
Боса іду по траві, мов по ковзанці.
А за садком тихо річечка хлипа.
– Річко, чого тобі? Глянь, які любовці,
в воду твою задивилося небо...
– Хоч у селище, в те, що у Дубиці.
Берег мене не пускає від себе.
– Ще б відпустити! Ти ж просто загубишся,
десь розіллешся поміж долинами
або у лісі глухому заблудишся.
Будеш тоді сумувати за нами.
Що тут лелеки без тебе робитимуть?
Верби... ті, певно, захоснуть від горя.
Де тебе, річечко, ще так любитимуть?
Ні вже, біжи собі просто до моря.
Вітер гойдається, сильний, бентежний.
Листя шумить і ламається гілля.
Вітру гукаю я: – Будь обережний.
От баламут. Скоро в нього весілля.
Вітру гукаю: – Ну, досить вже пустоців!
Трохи розважився – то вже і досить.
Осінь – дружина сувора. Чи пустить ще?
– Це ще не осінь! Не осінь! Не осінь!
Вітер пустує: і свище, й колишеться,
яблука гупають, землю періщать.
– Так і на яблунях яблук не лишиться.
– Хай не лишається! – крикнув вітрище.
Скільки ж у нього ще сил отих вистане?

Важко зі школи добратися дітям.
Тільки берізка, бліда і розхристана,
сором'язливо вкривається віттям.
Липа аж стогне. Куди вже там мріяти!
Клен розпустив свої віти–вітрила.
Вітер втомився гойдатись і віяти
і під кущем примостив свої крила.
Верби журилися довгими косами,
кучері ясен спішив розчесати.
Я дорікнула: – Поскаржуся осені.
Вітер всміхнувся і ліг собі спати.

Дощ іде

Ти до мене, дощику?
Ну, заходь. Привіт!
Знаєш, я по дотику
пізнаю цей світ.
Доторкнись до рук моїх.
Краплі – мов живі.
Я зберу докупи їх,
не одну, не дві.
Освіжу лице своє,
коси намочу.
Кажуть люди, треба вже
гарного дощу.
Бо городи журяться,
гаряче садам.
Ти пролийся, дощику,
тут пройдись і там.
Та гляди, бешкетнику,
шкоди не роби:
скільки треба, дощику, стільки й покропи.
Ач, який ряснесенький,

ач, який густий!
Ти не йди від мене ще,
під вікном постій.
Дощ пустує, бавиться
в мене на вікні.
Крапель цілу пригорщу
він жбурнув мені.
Хтось під парасолькою,
дехто під плащем,
ну, а я в вікні собі
мокну під дощем.
Грім гримить погрозово:
“Грози розпущу”.
На підлозі озеро
від того дощу.
Я сміюсь, жартуючи.
Мокро на столі.
Дощ іде, пустуючи,
босий по землі.

Я малюю вечір

I

Смеркає

Ще сонця промінь не погас,
ще ніжна лагідь землю гріє,
а вже надворі вечоріє.
Спокійний вечоровий час...
Підкрався вечір до воріт
і загляда в моє подвір'я.
І робить місяць свій обхід,
перераховує сузір'я.

Садок готується до сну,
вмиваються росою квіти,
ще бігають невтомні діти
і будять приспану луну.
Вона відлунює їх сміх,
на цілий світ їх дзвінголосся.
А в полі шепчеться колосся,
і перепілка кличе всіх
у теплий затишок оселі...
Вечерю лагодять жінки.
І заколисують зірки
сумні думки й думки веселі.
Десь дзвінко дзенькнуло відро.
Хтось доміта своє подвір'я.
На землю сходить надвечір'я,
несе у пелені добро.

II

Озвався спогад

У тихому примарному смерканні
шле сонце усміх, ніжний і останній.
У душу залягає щось врочисте,
до болю рідне і до щему чисте.
Землі схиливши голову на плечі,
у небо зорить синьоокий вечір.
Пливе у небі десь моє сузір'я.
Це ще не вечір – це ще надвечір'я.
Прокинулась й запахла матіола.
Уже смеркає. Сутінки довкола.
Вже засвітили світло в нашій хаті,
з вечерею на нас чекає мати.
Тепер я віддала б усе, що маю,

за той єдиний вечір в нашім раю.
Озався спогад – і заблисли сльози,
як роси на вербі, що при дорозі.

III

Згасає день

Згасає день. Вечірня прохолода
спада на землю, як небесний дар.
Відпочива натомлена природа,
і серпорогий виплива з–за хмар.
З полегкістю зітхнули трави й квіти,
бо денна спека дойняла і їх.
А ти нічого того не помітив
серед буденних клопотів своїх.
Облиш роботу на наступний ранок.
Виходь у ту святочну благодать.
І день ще посміхнеться на остаток
і відійде із сонцем спочивать.
Вже прохолодно. Щось накинь на плечі.
І сядь зі мною поруч пліч–о–пліч.
У вербах причаївся тихий вечір,
і диха вже серпнева літня ніч.

Чекаю дня прийдешнього

Верба вже для молитви склала віти,
бо сон її огорне аж до ранку,
триматиме її, як дівку–бранку,
солодкими обіймами зігрітій.
Дівоча пісня десь світами блудить
і в квітнику журливо затихає.
Все, що у праці викохали люди,
підвладне ночі, тихо засинає.

Чекаю дня, оновленого, чистого,
омитого росою благочестя,
і сонця, непідкупного, вчистого,
чекаю, як Христового пришестя.
Тривоги і примари всі розвіються,
налякані пташиним передзвоном.
На день прийдешній завше всі надіються,
бо він ще не згрішив перед законом.

Пахла липа

Пахла липа садом заснулим,
зорепадами і вітрами,
прокладала стежки в минуле,
до воріт моїх і до мами.
Та нема ні воріт, ні хати,
і ніхто мене не чекає.
Бачиш, липо, бачиш, яка ти...
Нащо спогадом серце краєш?
Втім... Можливо, що так і треба.
Щоб ніколи не забувала,
щоб приходила знов до тебе
і надіялась, і чекала.
Щоб по стежці ходила боса
й сподівалась якогось дива,
що воскресне в ранкових росах
моя казка, світла й правдива.

Львову!

Прокидається Львів

Прокидається Львів.
І на вежі Високого Замку
спочивала зоря
і вже тихо пішла в небеса.
Львово, місто моє
і львів'яни, – всім доброго ранку!
Починається день
і несе Вам нові чудеса.
Тихий ранок встає,
благодатний і чистий, мов сповідь.
І у небо пливе
голубина молитва за всіх.
Рідне місто моє
у серпанку з туману казковим,
хай Господь нам простить
наш щоденний недоспаний гріх.
І не хочеться бід,
і не хочеться фальшу й облуди,
і молитва сама
напливає на наші уста.
Прокидається Львів,
прокидаються втомлені люди, –
і виповнює нас
та мелодія руху проста.
Прокидається Львів.
І всі леви стоять на сторожі,

щоб ніхто не посмів
зруйнувати цей сонячний день.
Прокидається Львів.
Поможи йому, милий наш Боже!
Дай щоденний нам хліб,
а до хліба – ще трохи пісень.

Що там у Львові?

Що, голубе, мені сказати хочеш,
що так туркочеш, під моїм вікном?
Чи сповіщаєш щось? Чи щось пророчиш?
Чи може весну чуєш під крилом?
Ти не принось мені погані вісті.
Бо хто їх хоче? Сам би зміркував...
Ти краще розкажи, що там у місті,
в моєму Львові. Певне ж, там бував...
Чи й досі ще транслюють з телевежі
убивче мерзопакосне кіно?
Чи й досі п'ють багаті ситі лежні
у львівських барах дороге вино?
Чи продають на Галицькім тюльпани?
Що ще нового зараз продають?
Чи вулицями ходять гарні панни,
що юнакам спокою не дають?
І чи проблеми з теплою водою
Ми вирішить не можемо самі?
Чи й досі ходять легкою ходою
прекрасні леви, грізні та німі?
Не каже голуб, він про те не знає.
Мене послухав – й далі полетів...
А десь далеко тихо засинає
казкове місто, дорогий мій Львів.

Вертай до Львова

Ти так любив
наш древній Львів,
вузенькі вулички його
і прохолоду вечорів.
Ти так любив.
І все згубив...
Кудись подався у світи
і загубився там десь ти.
А Львів стоїть
серед століть...
Зорею приспані вогні
і Крушельницької пісні.
І Білозіра...
А ти не вірив.
Як ти без Львова проживеш?
Без його вулиць, його веж?..
Вертай до Львова.
Гора Замкова
і всі львів'янки чарівні,
і князь Данило на коні,
князь чи король?..
Тут стільки доль...
І всі в одну переплелись:
ті, що тепер, ті, що колись...
А Львів живе!
Старе й нове
переплелось в його житті.
Дороги грішні і святі
ведуть до Львова.
Синь вечорова...
І ритм сучасний запальний,
і дзвін бандурної струни,

і рідна мова.
Вертай до Львова.
Бо тут історія сама,
бо тут всі друзі, лиш нема
тебе одного.
Чи не одного?..
Ти повернись, як блудний син,
і на колінах попроси:
“Прости, мій Львове,
моя любове!”
І посміхнуться леви враз,
і дорогий король чи князь
протягне руку
через розлуку...
Суцвіття вуличок тісних.
Ти тут ходив, ти ріс на них...
Тут тінь казкова...
Вертай до Львова.

Про львів'янок

Спішать львів'янки,
не мають часу.
Ви не дивіться
услід їм ласо.
З них кожна має
проблем багато,
бо незабаром
Різдвяні свята.
Тож не дивіться
їм вслід лукаво.
Лише турботи
в очах ласкавих.
Нема їм часу

на відпочинок:
на них чекає
Галицький ринок.
Галицький ринок,
ринок Південний,
їм не до тебе
і не до мене.
От коли хочеш,
приходь на свята –
з них кожна вміє
гостей прийняти.
В святочній сукні,
краса у кожній,
всі недоступні
і всі вельможні.
Дивитись будуть
заморські гості,
а іноземки
луснуть від злості.
Наші львів'янки
всі працьовиті,
нема їм рівні
у всьому світі.
Кожна вродлива,
кожна чарівна,
чи то князівна,
чи королівна.
І начувайся
їй в око впасти:
женитись мусиш
або пропасти.
Таку вже силу
львів'янка має:
кого кохає,
не відпускає.

ПОСВЯТА

Оксані Білозір

Навіщо Ви поїхали зі Львова?
Львів Вас любив. Ми всі любили Вас.
Була це Ваша примха випадкова
чи мрія, що здійснилася нараз?
Ну, ясна річ, що Київ – це столиця.
Можливостей там більше, думай лиш...
Скажіть, Оксано, Львів наш Вам не сниться?
Ваш Рим... Чи пак, маленький Ваш Париж?..
Львів – то є Львів. Прекрасне місто Лева...
У світі вміє задавати тон.
Ви тут були маленька королева.
Образливо, що кинули свій трон.
Ми Вам не судді. Свята є і будні.
Шукаємо, де краще і де глибше.
Нехай складеться все у Вас в майбутнім.
Але у Львові трохи побули б ще...
Ми Вас любили так, як люблять свято.
І любимо у днях своїх трудних.
А Київ... Що ж... Там так зірок багато.
Дай, Боже, не згубитись серед них ...

Скажи, синоптику (Олі Носовській)

Скажи, синоптику, мені,
скажи одверто, не лукав,
коли настануть ясні дні,
котрих я довго так чекав.

Скажи, синоптику, скажи,
прогнозів я твоїх боюсь...
Ти на добро поворожи,
то я чекати не втомлюсь.
Ти можеш все, ти – майже маг.
Тож спробуй, зіронько моя,
нехай все буде саме так,
хай буде так, як хочу я.
Весна хай буде восени,
а літні дні серед зими.
Нашли циклон у наші сни,
щоб ми щасливими були.
Скажи, синоптику, скажи,
до чого тут якийсь циклон.
Нам на добро поворожи –
і я візьму її в полон.
Нехай хуртеча і дощі,
нехай туман і буревій,
було б лиш ясно на душі,
синоптику хороший мій.
Скажи, синоптику, скажи,
чи начаклуй, чи одури.
Та тільки те, що ми чужі,
не говори, не говори.

Ну чому за двадцять п'ять копійок? (Наталці Білоцерківець)

Продавали збірочку поезій,
майже за півдурно віддавали.
Гострі вірші, мов сталеве лезо,
дивні вірші, часом аж недбалі.
Ну чому за двадцять п'ять копійок?

Це ж хіба поезії ціна?
Жовте листя опадало з гілок,
плакала жива чиясь струна.
Збілочка без всяких анотацій,
зайві тут якісь коментарі.
Просто вірші, мов на срібній таці:
хочеш – їх бери чи не бери.
Поетесу зовсім я не знала:
хто вона і скільки вже їй літ.
В збірочці душа чиясь стогнала
і просилась у широкий світ.
Знать, не мала затишку Наталка,
знать, в житті їй легко не буде.
Вірш звучав і пристрасно, і палко,
та його перемагало зло.
Ну чому за двадцять п'ять копійок?..

Світлій пам'яті Михайла Барана

Коли вмирає бандурист,
бандура сплакана сумує.
Її життя втрачає зміст,
і цілий світ для неї всує.
І в спогадах її зрина:
потужний голос, руки вправні
і ті пісні, прадавні, славні...
Нема Михайла Барана.
Він жив з людьми і для людей.
Лишив синів, лишив дружину
і море задумів–ідей
і ліг спочити на хвилину...
Холодна вічність і німа
глибин своїх не відкриває.
Він був – і вже його нема.

Його ще голос тут витає
і слово–жарт, і щирий сміх...
І от замовк, замовк для всіх...
Та промовляє до дружини
і до обох синів своїх.
Він каже: “Я Вас так любив...
Себе нічим я не зганьбив.
Я чесно жив. Що міг, робив,
щоб не вмирала наша пісня.
Сини мої, прийміть її
і доспівайте вже без мене.
А як Господь мені дозволить,
то й я свій голос долучу,
нечутний голос. Прощайте!
У тому суєтному світі
мене і пісню пам’ятайте.
Я Вас любив. Моя дружино,
весілля наше золоте
ти відсвяткуєш вже без мене.
І не картай мене за те.
Від нас нічого не залежить.
Ти не сумуй, моя єдина,
в житті жили ми, як належить.
Лишаю Вам свою любов
і пісню, і свою бандуру,
свою гетьманську булаву.
Мене нема, та я живу.
Я з вами помислом і духом”.
Що ж, хай земля Вам буде пухом.
Для нас настане завтра ранок.
Для Вас – лиш тиша безгомінна.
Від нас – молитва і пошана,
і пам’ять... Вічна і нетлінна.

Я РОСТУ НА ТІЙ ЗЕМЛІ (КУТОЧОК ШКОЛЯРА)

Навчіть мене, мамцю

Навчіть мене, мамцю, молитися зранку.
За Вас і за татка, за нашу Оксанку,
за тих, що зі мною ось підуть до школи,
за тих, котрі ще не молились ніколи.
Я буду молитись за нашу родину,
за кожную дитину, за всю Україну.
Навчіть мене, мамцю, молитися ввечір,
щоб дав Бог здоров'я всій нашій малечі.
Дорослим – щоб розум, ясний і високий.
Тоді запанує і злагода, й спокій.
Почує Господь молитви мої щирі –
і будемо жити у щасті та в мирі.

Я расту на тій землі

Я расту на тій землі,
де квітками пахнуть роси,
де лягають на покоси
трави в росяній імлі.
Я расту серед краси,
що так пахне чебрецями,
що дзвінкими солов'ями
переповнює ліси.
Я расту у тім краю,
де пшениця гне свій колос,
де зозулі чути голос,
десь заблуканий в раю.

Коляда

Прийшла до нас коляда
й у віконце загляда.
А в коляди – два сліди:
один від санчат,
а другий – від маленьких ноженят.
Колядник маленький,
голосок тихенький,
пустіть до хати
заколядувати.
А я свою коляду
на санчата покладу,
копійки – у жменю,
цукерки – в кишеню,
а дві палянички –
для малої сестрички.

Великодні свята

У нас так прибрано сьогодні.
Сьогодні – свята Великодні.
Лунає дзвін, немов з небес.
Христос Воскрес!
У мене промінь на щоці,
у мене писанка в руці,
світ повний радості й чудес –
Христос Воскрес!
У кого писанок нема,
я подарую всім сама.
Нехай радіє світ увесь –
Христос Воскрес!

Христос Воскрес!

Свято проситься у хату –
швидше двері відчини.
За столом і мама, й тато,
їхні дочки та сини.
Ще й прибігли онучата
до бабусі й дідуся.
Святом повниться вся хата,
за столом родина вся.
Крашанки, свячена паска
вже чекають на столі.
Тут і шинка, і ковбаска,
хрін і масло, і драглі.
Крашанки – то справжнє диво,
найдивніше із чудес.
Посміхаються щасливо
й кажуть всі: “Христос Воскрес!”

Христос Воскрес о цій порі –
і дивна радість б'є з небес.
Святкове сонце угорі –
Христос Воскрес!
Душа освячена, мов храм,
гудуть всі дзвони днесь...
Господь дарує свято нам –
Христос Воскрес!
Старі, і юні, і малі –
святкує світ увесь,
Великдень на усій Землі –
Христос Воскрес!

Маленька казкарка

Оленка – фантазерка, всі це знають.
Казкаркою Олену називають.
А дівчинка собі з того раденька.
Ну, до казкарки ще вона маленька,
але, коли ще трішки підросте,
то може й до казкарки доросте.
Придумає казки вона цікаві
і довгі – щоб аж з вечора до ночі.
Бабусі відкладуть свої всі справи
і внукам їх читатимуть охоче.
В них будуть і принцеси, й феї добрі,
і лицарі, відважні та хоробрі,
такі, приміром, як сусід Василь.
Там буде стільки танців та весіль,
бабуся й мама – бо без них не можна.
Кінець щасливий має казка кожна.
Замріялася дівчинка Оленка
й не чула, що дзвінок вже продзеленькав,
і вчителька візьме її за руку
і в казку поведе – в шкільну науку.

Наша розповідь така: про Андрійка та Бровка

Тато, мама і дві тітки
в перший клас його вели.
Тато ніс портфель, а квіти
несла мама. Всі були
урочисті, як ніколи,
незворушні та німі,
нібито вони до школи
в перший клас ішли самі.

Плентавсь і Андрій за ними
з шоколадкою в руці.
Черевиками новими
він футболив камінці.
“Ну, чого б ото радіти?
Що за втіха – перший клас!
Над уроками сидіти!
Марнувати даром час”.
В класі слухав чи не слухав.
А дзвінок лиш продзвенів –
дав комусь–то поза вуха
й сам найбільше гомонів.
Що не день – нові забави,
що не день – то новина.
Тому ніжку він підставив,
тому дав він стусана.
Якось вчителька сказала –
молода була вона,
що такого ще не знала
непосидька–пустуна.
“Справжнє горе з тим Андрієм!
Тільки в школі і розмов.
Просто сором! Ми вже мрієм,
щоб він в школу не прийшов”.
Вже від нього потомились
і батьки, і вчителі.
Як таке воно вродилось
невгамовне на землі?
Вже якось його тягнули,
головного з недорік.
Всі з полегшенням зітхнули:
закінчивсь навчальний рік.

На канікули улітку
(от вже справді повезло)
мама, тато і дві тітки
повезли його в село.
Увійшов до баби в хату.
– Я тут трохи поживу.
І пішов гусей лякати
й толочить густу траву.
Невелика, звісно, втіха.
Мамі соромно було.
“Нехай знають, що приїхав
справжній хлопець у село!”

У сусіда пес кудлатий.
Називався він Бровко.
Грівсь на сонці біля хати,
пив знічев'я молоко.
Раптом бачить, зовсім близько,
біля самого вікна
зупинивсь якийсь хлопчисько.
Ні, Бровко його не зна.
Звідкіля він тут з'явився?
До своїх Бровко вже звик.
Хлопець довго не барився
й показав Бровку язик.
Ні, зухвалості такої
пес пробачити не міг.
Молоко лишив котові,
сам за хлопчиком побіг.
Що відв'язаний – то добре.
І Бровко щодуху гнавсь.
Наш Андрій, хоч був хоробрий,
та і він перелякався.

Полетів аж на дорогу,
мчав дорогою в село.
Крикнути б на допомогу,
але соромно було.
А Бровко – меткий собака,
вже ось–ось наздожене.
Наш Андрійко ледь не плакав.
Знав, що кара не мине.
Від такого переляку
аж на тин чужий заліз.
Вже збирався від собаки
через тин стрибнути вниз,
та загавкав хтось з–за тину.
З буди виліз пес Рябко.
Непереливки хлопчині:
там – Рябко, а тут – Бровко.
– Пане Бровку, що там сталося?
Може, злодія впіймав?
– Вже моя надходить старість,
та такого ще не мав.
Розумієш, він сьогодні
показав мені язик!
Я, хоч пес і безпородний,
до зневаг таких не звик.
Мушу я його провчити,
бо інакше з ним – біда!
Це ж, напевно, він і дітям
в своїй школі набрида.
Пес Рябко, у дружбі щирий,
аж від злості захрипів.
– Я, хоч пес цілком сумирний,
та такого б не стерпів.
А, попався! Будеш знати, –

і Рябко подвоїв рик,
– як собак не шанувати,
їм показувать язик!
Що тепер робити будеш?
Побіжиш тепер куди?
Вже довіку не забудеш.
На тину тепер сиди.
Розумію, що не смачно.
А не плаче, бач, мовчить.
Ти дитина геть невдячна,
та Бровко тебе навчить.
А хлопчині справді горе:
зле сидіти на тину.
– Може, сон колись їх зморить –
і тоді я дремену.
Гостряки стирчать із тину.
Хто придумав отаке?
І доповнило картину
те сорочине “скреке”.
Господиня вийшла з хати,
наварилась на Рябка.
– Що розгавкався, кудлатий?
ще й побачила Бровка.
– Так оце ви, розбишаки,
за малого вдвох взялись?
Ледацюги, харцизяки!
Марш до буди! Дожились!
А ти, хлопче, не барися
та стрибай скоріше вниз.
Та Андрійко зачепився
й на штанах своїх повис.
Він руками, він ногами –
не відчепиться ніяк.

Захотілося до мами.
Ну їх к бісу, тих собак!
І сміється господиня,
посміхається Рябко,
а за тином, а за тином
шкірить зуби пес Бровко.
Може, він висів би й досі,
та порвалися штани.
В кропиву упав і босий
він чкурнув крізь качани.

Баба геть спереживалась.
Де ж онук її Андрій?
На городі вже гукала,
на дорогу виглядала,
у сусідки вже питала.
– Де ж подівся хлопчик мій?
Чи не сталося нічого?
Чи не скривдив хто малого?
Може, хтось його набив?
Може, десь він заблудив?
Може, в ногу вліз будяк?
Чи не вкрав його маніяк?
Чи не скочив у криницю?
Не пішов на залізницю?
Чи не?.. Чи не?.. Чи не?.. Не...
Ой, замучить він мене...
Раптом чує, на городі
шелестить щось у кущах.
Це Андрій! Впізнати годі!
Зі сльозами на очах.
Збиті лікті і коліна,
все в подряпинах лице.

Якби мама, неодмінно
вже б сварилася за це.
– Ну, ходім, – взяла за ручку
та й до хати повела.
– Я для тебе, мій онучку,
пиріжечків напекла.
Причепурений і вмитий,
він сидів вже за столом.
Жити в місті треба вміти,
а ще важче із селом.
– Я сидіти буду в хаті,
я читатиму книжки,
буду їсти–смакувати
ваші, бабцю, пиріжки.
Готуватимусь до школи –
справа дуже кропітка.
І ніколи! Більш ніколи
не займатиму Бровка!

Дівчинка, що має два імені

Два імені має ця дівчинка мила:
Аліна–Діана, Діана–Аліна.
– Два імені нащо дали мені, мамо?
Хіба вже для мене одного замало?
І каже матуся здивованій доні:
– Два ангели будуть в твоїй охороні.
Щоб доля лукава про тебе забула,
а добра щоб, доню, тебе не минула.
І ходить до школи слухняна дитина:
сьогодні – Діана, а завтра – Аліна.
А часом обидві вони помандрують:
і все вони бачать, і все вони чують.
І каже бабусі Аліна–Діана:

– Я вчитися буду, бабусю, старанно.
Бо що то для мене домашнє завдання?
Не зможе Аліна, то зможе Діана.
Якщо ж часом дівчинка їсть неохоче
чи пити мікстуру від кашлю не хоче,
сміється бабуся: – моя ти кохана,
не може Аліна – хай вип'є Діана.
І добре живеться матусиній доні:
два ангели має вона в охороні.
І добре живеться онучці красивій,
бо люблять її всі в подвоєній силі.
Купили морозиво після обіду.
І каже хитрунка дбайливому діду:
– Дідусю мій любий, дідусю коханий,
це буде Аліні, купи ще Діані.

Цей вірш написавсь від бабусі Тетяни
разом для Аліни і ще для Діани.
У дівчинки голос – як ніжна сопілка,
і звати Діана–Аліна Соківка.

Любій вчительці

(Прощання з першою вчителькою)

Ми вже вирости
аж на третій клас,
та не знаємо, чи радіти.
Люба вчителько,
Ви не йдіть від нас,
ми не учні – ми Ваші діти.
З Вами вчили ми
перші літери

і з “Буквариком” розмовляли,
засівали ми
зошит квітами
і школяриками ставали.
Я б заплакала,
але соромно.
Я маленькою стала б знову.
Пам’ятатиму,
люба вчителько,
все життя Вашу щирю мову.
Вдома внучка я
найкоханіша,
любить татко мене і ненька.
Ви не йдіть від нас,
люба вчителько:
я не виросла, я маленька.
І зима без Вас
буде не зима,
ясне сонечко вкрила хмарка..
Повертайтеся,
люба вчителько:
плаче Ваша мала школярка.

Сон

В час досвітній, при зорі
сплять маленькі школярі,
до віконечка приник
сон – найкращий чарівник.
Як повів направо вусом,
то приснилося Катрусі...
Їй приснилось, що вона –
Попелюшка чарівна.
Сам король за нею стежив.

У веселому кортежі
у розкішному вбранні
мчала з принцом на коні.
Ну, а потім на бенкеті
на дзеркальному паркеті
закружляла у танку
у духм'яному вінку.
Танці, танці–вививанці.
В українській вишиванці,
в черевичках кришталевих
до вподоби королеві.
Хтось шепнув їй в саме вушко:
– Зовсім ти не Попелюшка.
Просто – дівчинка–дивинка.
Ти – маленька українка.
Озирнулася довкола.
І не принц то, а Микола.
Їх сусіда–непосида,
що настоячки обіда,
бо не мав ніколи часу.
З паралельного він класу.
Пустувати він охочий,
тільки вчитися не хоче.
На загал він хлопець добрий:
і спортивний, і хоробрий.
Він її до школи кликав
і за кіски часом смикав.
Може б ще вона кружляла,
всіх красою чарувала:
від поета й скрипаля
до старого короля.
Тільки хтось за кіску смик –
сон кудись відразу зник.

Під вікном стояв Микола.
Час було вже йти до школи.

Іра з 8-го Б

“Іра з 8-го Б,
я кохаю тебе” –
вивів на стіні хлопчина.
І в шкільному дворі
геть усі школярі
реготали – була причина.
Та йому не везло:
в класі тім, як на зло,
вчилися аж три Ірини.
Як додому ішли,
то, як рожі, цвіли.
Билось серце у хлопчини.
– Хто ж оце написав?
– Чи нема в нього справ?
– Нічого йому робити!
Все довкола цвіло,
все буяло зело,
і була пора любити.
Перша думала: „Ні,
ця записка мені.
Я таки собі нівроку.
Ну, навіщо писав?
Ну, чому не сказав?
Матиме тепер мороку”.
Друга думала: „ Так,
цей хлопчина – дивак.
В мене закохавсь хлопчина...”
Всім гукала: „ Привіт!”
І дивилась на світ

ніжно–карими очима.
А та третя, мала,
найсумніша була,
бо вдалась веснянкувата.
Всі дражнили її:
і чужі, і свої,
хоч не йди нікуди з хати.
Щиро заздрила їм,
двом красуням своїм –
однокласницям чарівним.
А сама – осяйна,
наче тая весна –
не було їй в світі рівних.
І дививсь з–під руки
хлопець скромний такий,
очі – як волошки в житі,
бо це він написав,
як сказати, не знав,
що вона найкраща в світі.
Все від друзів ховав.
Весь урок рахував
він її веснянки милі.
Він терпів глум і сміх.
Більш мовчати не міг
і сказати був не в силі.
Ну, оглянься на мить,
хай душа не болить.
Не ховай своє обличчя.
Зрозумієш сама,
що рятунку нема –
і весна тебе покличе.

До побачення, школо!

I.

Останній дзвінок.

Продзвени, дзвіночку—чарівниче,
подаруй мелодію для нас,
бо не всіх ти з вересня покличеш
у веселий, безтурботний клас.
Простелились у життя дороги
нашим дорогим випускникам.
Подаруй надії і тривоги,
дужу силу молодим рукам.
Задзвони, нехай шкільні пороги
їм під ноги ляжуть на останок,
кожному – щасливої дороги!
Кожному – схід сонця і світанок.

II.

До побачення, школо!

Дитинство скінчилося наше,
скінчилися дні золоті.
І друзі, молодші і старші
бажають нам щастя в житті.

Приспів:

До побачення, рідна школо,
не забудем тебе ніколи
у промінні ясному зорі,
твої друзі, твої школярі.

Здається, з тобою недавно
спішили на перший урок.
І ось продзвенів невблаганно
в житті наш останній дзвінок.

Приспів:

Ростуть нам молодші на зміну,
у кожного мрії ясні.
Ми прийдем сюди неодмінно,
щоб роки згадати шкільні.
Приспів:

III.

Роздуми.

Нашій школі вже чимало років.
Скільки ж то тут вчилось поколінь!
Скільки перших і бентежних кроків,
знахідок і втрат, палких горінь...
Вчителько, розумна, сивокоса,
вчителю суворий і стрімкий,
Ваші ранки, викупані в росах,
на шкільні поділені дзвінки.
У шаленім нашім сьогодні,
серед пильних і нагальних справ
кожен з Вас в труді неоціненнім
на шкільному вітарі згорав.
В помислах – сучасне і майбутнє,
ну, а школа – Ваш квітучий сад.
Хай благословляться Ваші будні,
бо у Вас чомусь так мало свят!

IV.

До вчителів.

Вчителі, і юні, і вже сиві,
в кожного залюблені із нас,
хочемо, щоб Ви були щасливі,
щоб Ви мали сили про запас.
Зичимо Вам всім багатоліття,
хай не шкодить Вам безжальний час.
Хай Вас прикрашає, мов суцвіття,
кожен Вами виплеканий клас.
Ви в серця приймали наші долі,
наші незахищені світи.
І по Вашім задумі і волі
кожен з нас сягає висоти.
Летимо! Злітаємо у вирій!
Летимо з дитинства, весь наш клас.
У молитві, у молитві щирій
Господа благатимем за Вас.

V.

Молитва.

Отче наш, що єси на небі !
Благослови нашу рідну школу,
наших батьків, наших вчителів,
що вчили нас добру і порядності,
що вчили нас любити свій край, свою землю і тебе,
Господи!

Нехай ніколи їм не буде соромно за нас. Нехай
ніколи не проллється їхня сльоза, що вчинили ми в
житті якось на так.

Обережи, Господи, батьків і вчителів наших від
лихих людей і всякої скверни і пошли їм сили і здоро-
в'я на многі літа!

VI.

Прощальний вальс.

(Випускникам)

Ви самі ще не знаєте, хто ви,
вас чекають тернисті дороги.
Ви сьогодні злетіти готові –
до побачення, рідні пороги!
Схилились каштани у тузі,
сумує за Вами ваш клас.
Ви не учні мої, а друзі.
Ну як же я буду без Вас?
З вами свята вітали і будні,
і турботи свої, і проблеми.
І злилося минуле й майбутнє
у життєві складні теореми.
Журитися з Вами й радіти,
я вірю, ще буду не раз...
Ви не учні мої, а діти.
Ну як же я буду без Вас?
Кожна гілочка шле Вам вітання,
Вас чекає тут кожна стежина.
Дайте руки мені на прощання –
та розлука в житті не єдина.
Приходьте сюди неодмінно
згадати прощальний свій вальс...
Інші учні прийдуть на зміну,
мені ж бракуватиме Вас.

VII.

Побажання.

У росяне світання
щасливих Вам доріг!
І щастя, і кохання
щоб кожен з Вас беріг.
Дівчата, як царівни,
і лицарі чарівні,
хай випускного свята вальс
лунає все життя для Вас.

Хай Вас не лякають дороги тернисті,
будьте і серцем, і розумом чисті,
колосом повним в широкому полі,
синами і доньками доброї долі!
Сил і насаг Вам, світлих ідей
і хай щастить Вам на добрих людей.

АКВАРЕЛІ ДУШІ

Прокинься, коханий

Прокинься, коханий, прокинься зі сну.
Почуй, соловейко як славить весну.
Весна ту пташину прислала нам знов,
щоб нам нагадати про нашу любов.
Та пташка маленька дзвенить на весь світ
і нас повертає до зоряних літ,
коли ми не спали,
коли ми кохали,
коли ми у росах лишали свій слід.
Прокинься, коханий, бо ніч промине,
а завтра ти знов не впізнаєш мене:
я поглядом юним подивлюсь на світ,
я знову повернусь до зоряних літ.
Прокинься, коханий, забудь про літа.
Дивись, он над нами зоря проліта.
Впаде – й розіб'ється на блискітки мить,
а серце у грудях чомусь защемить...
Прокинься, коханий... А ти відповів:
– Я сплю. Не буди. Я будильник завів.
А ти? Ти чому ще і досі не спиш?
Лягай, соловейків для інших облиш.
Мені на роботу. Які солов'ї!
І я повернулась у будні свої.
І зірка погасла, й притих соловей,
байдужість торкнулась пригаслих очей.
І я перестала вже чути весну.

Я тихо лягла і боялася сну.
А раптом у сні я повернусь туди,
де в росах лишилися наші сліди,
де мліє від любощів зоряна ніч?..
Не треба. Не можна. Ой, весно, не клич.

Я чекаю тебе з доріг

Ти відкрий
пелюстки твоїх довгих вій
і скажи, що ти тільки мій,
тебе молю я.
І не смій
говорити не те – пусте,
хай воно буряном заросте.
Тебе люблю я.

Ну, а я
від народження, мабуть, твоя.
Перелітні птахи ім'я
твоє несли на крилах.
Це не гріх.
Я чекаю тебе з доріг,
щоб почути із уст твоїх
жадане “мила”.

Ти махни
хоч рукою із далини
або піснею забрини –
я відгукнуся.
Серед бід,
серед осеней, зим і літ
ти гукни мені: “Люба, привіт!”
Я посміхнуся.

А коли
ми зустрінемося на землі,
то тривоги великі й малі
у безвість кануть.
І тоді
зупини час помахом вій
і скажи: “Я навіки твій”,
о, мій коханий.

То не сльоза

Розсипалась сльоза
на блискітки дрібні.
Розсипалась сльоза
і тихо задзвеніла.
І хтось сказав мені,
прошепотів мені,
що перед ранком тим
я в чомусь завинила.
Ой, то не сльоза –
то вранішня роса,
то впала у траву зірниця рання.
Ой, то не сльоза,
ой, то не сльоза –
то друзки запізнитого кохання.

Я квіточку зірву,
єдину, лиш одну,
і в неї наберу роси по вінця.
Губами припаду,
на коси покладу –
і тішить душу ніжна голубиць ця.
Ой, то не сльоза –
то вранішня роса,

то впала у траву зірниця рання.
Ой, то не сльоза,
ой, то не сльоза –
то друзки від минулого кохання.

Я долю молоду
у роси приведу,
і закружляєм ми в танку з весною.
А потім ще зірву
сльозу свою живу –
і задзвенить вона в траві струною.
Ой, то не сльоза –
то вранішня роса,
то впала у траву зірниця рання.
Ой, то не сльоза,
ой, то не сльоза –
то друзки від розбитого кохання.

Правічна жінка

– Спинися, – наказала я собі
й спинилась, невдоволена собою.
І хлюпалися хвилі голубі,
і берег пестив ніжний шум прибою.
– Спинися, – повторила свій наказ,
– тепер не смій і думати про нього.
І крикнула, жахнувшись, чайка враз,
і вже мене не тішило нічого.
І зваба хвиль, і лагідний пісок,
і вітерець, і спека полуднева, –
все відпливло в одну з моїх казок,
а я стояла, наче в пащі лева.
Я наче мала вмерти вже ось–ось.
І збайдужіла, і втрачала сили.

Та раптом... може, це мені здалось...
За когось хвилі жалібно просили.
І сонце, й вітер, і морський приплив,
і чайка серед простору ясного
повторювали: “Він тебе любив.
Чому ж ти відцуралася від нього?”
Я крикнула у розпачі до хвиль:
– Він зрадив! Зрадив! Він мене покинув!
І раптом став на морі дивний штиль,
і вітер зник, немов кудись полинув.
Лиш сонце, незворушне і ясне,
та ще пісок, гарячий та сипучий,
неначе промовляли: “Біль мине,
який би він не був тобі пекучий.
Правічна жінка і її любов,
і зрада, і сльоза, гірка від болю”.
І я переживала знов і знов
те, що було до мене і зі мною.
І те, що буде через сто років,
а може й через тисячу – не знаю.
І не було ні пекла, ані раю,
лише любов, без смутку і без слів.
Я по–новому глянула на світ.
Ясніла хвиля, горда і велична.
Не знало море, скільки йому літ,
і я не знала, бо була правічна.

А ревний жаль собі пливе...

“Не смій, не смій”, – шепчу собі,
та серце розуму не кориться.
Все, що призначено тобі,
для когось іншого говориться.
А ревний жаль собі пливе:

що мало статись і не сталося.
Усе колишнє і нове
в один клубочок намоталося.
Тобі назустріч крок зроблю,
мов поспішаю на побачення.
Тебе я й досі ще люблю,
та це тепер не має значення.
“Не смій”, – скажу, як тільки ти
до мене підйдеш у ніжності.
Я так боюся самоти,
ще більше – зради та невірності.
Нехай все буде так, як є:
я не шкодую і не каюся.
Все, що було, – те все – моє,
і я нічого не зрікаюся.
Моя вина й твоя вина.
Люблю тебе – належу іншому.
Я не самотня, та одна.
Ти не один – з моїми віршами.
А ревний жаль собі пливе...

Розмова без слів

Лиш доторкнувся до руки моєї –
я спаленіла і замовкла враз.
І з губ злітали фрази, мов лілеї...
Либонь, і не про нас, і не для нас.
Для всіх довкола. Я сміялась дзвінко.
Це вже для тебе. Ти це зрозумів.
А втім... Така собі безпечна жінка:
проблем ніяких... Подих зацікавив.
А серце з серцем розмовляло стиха,
твоє й моє... І чудно так було...
Маленька втіха, лиш маленька втіха –

і більш нічого. Хмарилось чоло.
– Скажи... чого ж ти?.. – подумки просила.
– Ні, не скажу. Таких немає слів...
І відійти було чомусь несила,
і підійти мій розум не велів.
– Тоді співай. – Не вмію я співати.
– Тоді умри. – Захочеш – то умру.
– Та я жартую. – Годі жартувати,
а то й тебе з собою заберу.
– Тебе я більш ніколи не зустріну.
Я вже піду... Ти злякано метнувсь...
– Ще хвиличку одну... Одну–єдину...
А на загал – розковано всміхнувсь.
– Що скаже світ?.. – Хай каже все, що хоче.
– Що скажуть друзі? – Друзям не до нас...
І раптом пильно подивився в очі...
– Настав наш час. Ти чуєш? Це наш час...
І зяблик десь витьохкував погоду,
комусь зозуля рахувала вік...
Ми вдвох були... серед всього народу.
І час для мене загубив свій лік.
– З нічого... Раптом... Дивина та й годі...
– Невже ж таки з нічого? Не лукав.
Щасливий зяблик гімн співав природі.
А може, нам закличне щось гукав...

В пору пізню

Чомусь замовкли солов'ї
в моєму приспаному серці.
Зійшлися у шаленім герці
думки і помисли мої.
Все про любов і про пісні,
все про минуле і майбутнє.

Ну, хоч би думалось щось путнє,
а то ж, їй–право, зовсім ні.
І справа зовсім не в літах
(чей, я таки ж не найстаріша),
чи я колись була добріша,
чи якось мріялось не так...
Дівчата й хлопці на селі
ах, як співали! Як співали!
І зорі небо нахилили,
щоб слухати. А по землі
пахтіли млосно квітники,
стелилась росяна обнова.
Батьки не спали. Їхня мова
злітала ген під рушники.
– От що то молодь... – і зітхне
матуся сумно чи бентежно.
І батько тихо й обережно
ряденцем прикрива мене.
А я не сплю. Яке спання!
Я зараз вислизну із хати
і теж піду собі співати
або хоч слухать. Кошеня,
моє примхливе і пусте,
також за мною ув'язалось,
йому також чомусь не спалось.
А що мале – то підросте.
І я босоніж у росу,
у прохолоду і у пісню,
бо я не сплю в ту пору пізню,
бо й я вже марю про красу.
А що ж тепер?.. Нехай живуть
і телевизор, й телефони,
і всі нові магнітофони!
Так, я за техніку нову.

І відео нехай живе,
і всі комп'ютери сучасні,
і Інтернет, й машини власні, –
все, що кричить і що реве.
Так, я за техніку нову.
Та Вам признаюсь, в пору пізню
почути хочу тиху пісню,
натхненну, справжню і живу.

Небезпечна жінка

Ти стережись, бо я – не просто жінка,
я володію чарами кохання.
Ти – жертва і, надіюсь, не остання.
Я обсную тебе, як павутинка,
своїм примарним, таємничим словом,
жіночим чаром, тричі незбагненним –
і ти згориш у вихорі вогненнім
метеликом немудрим, випадковим.
Не вийшла я ні вродою, ні зростом.
Та, зрештою, що треба для поета?
Потрапиш легко у мої тенета,
а вирватися з них ох, як не просто.
Забудеш, хто ти і якого роду,
лиш почуття, і відчуття, і мука.
А там не за горами і розлука,
тоді не мрій про бажану свободу.
Дивитимешся в дзеркало чи в воду,
а бачитимеш образ мій звабливий.
Тоді, щасливий або нещасливий,
чекатимеш від мене нагороду.
Ввижатимуться – і нема рятунку –
напіввідкриті для цілунку губи.
Ти пам'ятай, що це – початок згуби

і перший келих сонячного трунку.
Не пий його, бо пропадеш дочасно.
І нагороди, щоб ти знав, не буде.
А якщо хочеш... дихай на всі груди,
бо світ прекрасний і любов прекрасна.
Бо що то мить кохання для поета,
така потрібна і така доречна?..
Обходь мерщій розставлені тенета
і пам'ятай: я жінка небезпечна.

Квіткове танго

Зоріють квіти у моїй оселі,
але чомусь сумні, а не веселі.
І облітають пелюстки півоній,
неначе сльози, білі та червоні.
На квітку ти із смутком задивився,
і жаль тобі за тою диво–квіткою.
Чому ж за мою долю не журився,
хоч називав колись мене лебідкою?
Квіти плакали сльозами–пелюстками,
квіти плакали за втраченим коханням,
бо не знали, що надалі буде з нами.
А якщо знали, то карали нас мовчанням.

Давай з тобою, друже, на останку
ми танго танцюватимем до ранку,
квіткове танго, ніжне, наче мрія,
і хай троянда біла нам зоріє.
Коли в кімнату увійде світання,
його удвох з тобою привітаємо.
Заплачуть квіти ще раз на прощання,
бо знають те, чого ми ще не знаємо.
Квіти плакали сльозами–пелюстками,

квіти плакали за втраченим коханням,
бо не знали, що надалі буде з нами.
А якщо знали, то карали нас мовчанням.

Зоріють квіти у моїй оселі,
але чомусь сумні, а не веселі.
І ронить пелюстки троянда біла,
така прекрасна і така несміла.
Я їх сама собі подарувала,
не знаю, чи під літо, чи під осінь.
Ох, краще б я була їх не зривала,
у квітнику вони б цвіли і досі.
Квіти плакали сльозами–пелюстками,
квіти плакали за втраченим коханням,
бо не знали, що надалі буде з нами.
А якщо знали, то карали нас мовчанням.

Фікус і гвоздика

(Сумна казка для дорослих)

Фікус у вазонку на вікні
дивиться спроквола на подвір'я.
Дні у нього довгі та сумні,
а вночі рахує він сузір'я.
Далі жити так він вже не міг.
Цей пейзаж набрид аж до нудоти.
Хоч би дощ який пішов чи сніг.
От життя... Без всякої турботи.
Та, властиво, це хіба життя?
Так собі, нікчемне існування.
На стіні яріло вишиття,
за вікном туманилось світання.

Он цвітуть бігонії пусті,
байдуже до всіх їм і до всього.
Фікуси – це квіти не прості,
гляньте—но, які листки у нього.
Тільки хто це здатний зрозуміть?..
Ще щось він хотів доміркувати,
але раптом... О, чарівна мить!
Квітку внесла дівчина до хати.
Квітку незбагненої краси
у розкішну вазу кришталеву,
ще, здається, з краплями роси,
наче найпишнішу королеву,
поряд з ним поставили. А він...
все чекав, покіль вона озветься.
Вловлював пелюсток передзвін
й шкодував, що він не має серця.
– Ах, – зітхнула квітка, – я жива...
Як тут душно. Я, либонь, зімлію.
Фікус ледве добирає слова:
– Ах, паняно, я Вас розумію.
– Цей кришталь... Якесь все незручне...
Я росла собі в оранжереї.
Поруч красувались орхідеї...
Море квітів... Вибрали ж мене!
– Та й інакше бути не могло.
Ви така прекрасна та духм'яна.
Сонце заглядає через скло,
щоб помилуватись Вами, панно.
Дуже личить Вам оцей кришталь.
Ви у ньому, наче королева.
Він не знав на превеликий жаль,
що коротка доля кришталева.
Світ тепер для фікуса змінився.
Тамував у серці пристрасть дику.

На подвір'я майже не дивився.
Він дивився тільки на гвоздику.
А гвоздика – пишна і червона,
він те знав: вона така єдина.
Може, вперше пожалів вазонку,
що він – фікус, що він – не людина.
Цілий день проходив у розмові.
Він не бачив, що вже випав сніг.
Він зацвів би у своїй любові,
шкодував, що зацвісти не міг.
Та гвоздика в'яла і марніла.
– Я вмираю. Я, либонь, вмираю.
– Обіпрись на мій листочок, мила.
Я кохаю, я тебе кохаю!
Фікус на людей не мав образи,
тільки біль до кореня проник.
Горду квітку вийняли із вази
й без жалю понесли на смітник.
Фікус був відроду благородний,
знав і радощі, і ревний жаль.
Відтепер зненавидів кришталь,
блиск його оманливо–холодний.
– Фікус наш щось зовсім вже зачах, –
байдуже сказала господиня.
– Засихає просто на очах.
Є на те, либонь, якась причина.
Добрива йому чи ще чого...
Та й пішла по хатніх своїх справах.
І пожовклі вже листки його
обривала дівчина ласкава.
Добрива і догляд превеликий, –
вже йому ніщо не допомгло.
Фікус засинав. Нема гвоздики.
Жити далі сенсу не було.

Часто люди думають, що квіти –
це бездумна і пуста трава.
Вміють сумувати і радіти
і сприймати лагідні слова.
І любити теж, либонь, уміють,
та не всім дано це зрозуміти.
Для людей мовчать і трави, й квіти,
люди ж і себе не розуміють.

Ти не покинь мене

Я зіткана з твоєї самоти,
я та, котру давно чекаєш ти.
Твоя душа, розквітла і хмільна,
то від любові, а не від вина.
Уголови нам зорі покладу,
на місяці скарби тобі знайду,
хмаринами нам постіль застелю,
бо я люблю, бо я тебе люблю.
Ти тільки свої сумніви відкинь,
і не покинь мене ти, не покинь.
Пораниш пісню – то вона впаде,
розтане в росах, як зоря зійде.

Найвищий дар

Чманіла ніч від подиху вітрів,
і матіола світ весь підкорила.
Як добре те, що ти мене зустрів.
Як добре те, що я тебе зустріла.
Над сонним світом став Волосожар
і дивиться байдужими очима.
Кохання – це найвищий Божий дар,
а роки мовчки стали за плечима.

Туманяться нескошені луги,
а тиша урочиста і святкова,
і річка поєднала береги
розпукою несказаного слова.
І розливає ніч свій дивний чар,
собі не залишаючи нічого.
Кохання – цей найвищий Божий дар,
і хай не обмина воно нікого.

Рай для двох

Ти хочеш зруйнувати рай?
Рай, що для двох? Ну, що ж, зруйнууй.
Даремно часу не гайнууй
і в мене згоди не питауй.
Ти можеш все, коли захочеш.
І буде пустка. І тоді
шукати роки молоді,
наспівуючи щось уроче,
ти підеш в мандри. Вже без мене.
Так може й краще. Що ж, іди.
Нехай боронить від біди
тебе небесне і натхненне
мистецтво пісні. Не губи
свій дар, свій скарб щонайцінніший.
Ти пісню і життя люби.
Що можеш ти, не зможе інший.
Мінявши одяг без жалю,
мінєш друзів без потреби,
то, певно, байдуже для тебе,
чи я люблю, чи не люблю.
Якщо так хочеш... то нехай...
Спали наш затишок і рай.
Застерегти тебе лиш мушу:

твою палку і спраглу душу
так не збагне ніхто, як я...
Та це турбота вже твоя.
Без дорікань сказати маю:
іди... тебе я не тримаю.
Ти без обов'язків, без права
кохати і коханим бути.
Твоя це особиста справа:
чи пам'ятати, чи забути.
Забути – краще. Все спочатку.
Та тільки ти не май образу
на своє серце. Давню згадку
десь заховає. І відразу
згадаєш все... Чи не згадаєш?..
Либонь, того ти й сам не знаєш...
А я спокутую свій гріх
в гіркому пеклі самоти
під ворогів єхидний сміх...
Аби лиш був щасливий ти.
Ну, що ж, тепер спали наш рай...
Рай, що для двох...

Побачення з дощем

Дощ мене викликає, немовби на перше побачення.
Він до мене прийшов з тихих вулиць і гамірних площ.
Що було поміж нас, вже не має ніякого значення.
Поцілунки твої змив закоханий лагідний дощ.

Він постукав у шибку мою дощовими краплинами.
Я підставляю долоню і їх наловлю, наловлю.
Буду бавитись ними, як тими пустими хвилинами.
Тільки часом здається, що я тебе все ще люблю.

Але, чуєш, не треба просити у мене пробачення.
Хай все буде, як є. А про інше покiрно змовчу.
Що було помiж нами, не має суттєвого значення.
Зачиняю вiкно – i виходжу в обiйми дощу.

Дiвчина чи Мавка

Котить хвилi рiчечка Синявка,
наче вiк не зналася з бiдою.
I до рiчки прибiгала Мавка
вмитися холодною водою.
I розповiдала все, що чула,
всi новi пiснi переспiвала.
Мавко, Мавко, ти, либонь, забула,
як колись мене ти чарувала.
Як у сни приходила щоночi,
кликала у гори за собою,
а тепер твої манливі очi
моє серце повили журбою.
Лагiдно хлюпочеться Синявка,
береги купаючи у росах.
I смiється чорнокоса Мавка,
гарна i така дзвiнкоголоса.
В воду задивилася смерiчка,
i вiд сонця гори заяснились.
– Зовсiм я не Мавка, я – Марiчка.
Дивовижнi сни тобi наснились.
Я хотiв спитати у Синявки,
та вона спішила ген до моря,
чим рiзниться дiвчина вiд Мавки,
щоб в любовi не зазнати горя.
Я не знаю, дiвчина чи Мавка
повела мене на полонину.
I смiялась рiчечка Синявка,
i смiялись весни журавлино.

Розмова з берізкою

Вийшла берізка з гаю,
спинилася на узгірку.
Гарна, неначе диво,
в білому, мов наречена.
Я її запитаю,
чом на душі так гірко.
Відповідь, може, правдиву
знайде вона для мене.
Око спочило в гіллі.
Тьохнув десь соловейко,
сонце встає черлене,
вітер сипнув росою.
Скоро моє весілля,
трепетно на серденьку.
Буду я наречена
з розплетеною косою.

Скажи, скажи, красуне,
чом на душі так сумно,
чому не тішить око
моя весільна сукня.
Вітер підкрався тихо –
й берізка прошелестіла:
“Не той це, як видно, хлопець,
котрого ти так хотіла”.
До неї я пригорнулась.
Нехай це буде між нами.
Не я його захотіла –
це вибір моєї мами.
Десь соловейко тьохнув.
Не чути більше нічого.
Лиш вітер дико охнув:
“Ти не виходи за нього”.

Де тебе шукати?

Ти стоїш на Львівському вокзалі,
з сумом зустрічаєш поїзди.
Галочко, Галинко, просто Галю,
хто поїхав і скажи, куди.
Кожен день приходиш і чекаєш.
Очі в тебе гарні і сумні.
Ти його напевно ще кохаєш.
Тільки не каже мені, що ні.
Ти отак постоїш ще часинку –
і підеш, засмучена, в кіно.
Галко, Галю, Галочко, Галинко,
в око впала ти мені давно.
Підійшов, заговорив – ні слова,
тільки свої очі відвела.
Я тебе побачив випадково,
та мені ти в душу залягла.
Він сьогодні знову не приїхав.
Знову ти стоятимеш сумна.
Бачити тебе – найбільша втіха,
бо на світі ти така одна.
Не чекай, бо він того не варта,
ти собі ще кращого знайдеш.
І жахнувся: що, коли назавтра
на вокзал ти зовсім не прийдеш?
Хмарка засмутилась на хвилинку,
Засмутилось небо голубе.
Галко, Галю, Галочко, Галинко,
де тоді шукатиму тебе?

Укради мене

У весняну ніч
укради мене,
у манливу тінь
поведи мене.
Не кажи мені,
що твоя навів,
в ті весняні дні
я шукаю лік.
В ту єдину мить
легко мріється.
Все переболить,
перемліється.
Як любов мене,
не забудь мене –
і хмариною
знов прилину я.
В ту весняну ніч
зачаруй мене,
залюби мене,
зацілуй мене.
І повірю я,
що навів твоя,
що все збудеться –
не забудеться.
В тихій просині
трави росяні
розвеселять,
нам постеляться.
Щоб здійснилося,
що наснилося,
поведи мене,
укради мене.

Краса лише на мить

Тюльпани на столі...
Яка велика тайна!
У них на пелюстках
ще свіжиться роса.
То, може, не роса,
а їх сльоза прощальна,
що зірвана така
незаймана краса.
Тюльпани на столі...
Я з ним ледь не плачу.
В якийсь примарний світ
Вони мене ведуть.
Вони ще збережуть
свою духм'яну вдачу.
Ще день, ще два, ще три –
і пелюстки впадуть.
Їх знову люди рвуть.
Хіба ж це справедливо?
Придумано для них
окови з кришталю.
Краса лише на мить...
Яке жорстоке диво...
Тюльпанам теж болить.
Болить аж до жалю.

Не вір

Роки поставали за плечима.
Заглядають внуки у літа.
Парубок з блакитними очима
в спогади до мене завітав.
Він стояв ... Усміхнений та гожий,

очі повні смутку та мольби.
„Що? Забула?.. Боже Ти мій Боже!
Як же я тоді тебе любив!”
Прогули і осені, і весни.
Проминуло стільки зим і літ ...
А довкола світ ... Такий чудесний!
Білий-білий ... Неповторний світ!
„Хто сказав, що я тебе забула?
Хто тобі сказав, що все пройшло?
Залишилось те, що не минуло,
що для мене дорогим було.
Навіть, коли в мене запитаєш,
чи люблю я ще тебе, чи ні,
що я відповім, напевно, знаєш...
Тільки ти не вір, не вір мені.
І коли скажу: – Любов згоріла,
і нема її уже давно,
ти не вір: то я себе дурила,
і тебе дурила заодно”...
Мій онук завершив ту розв'язку –
підійшов і за полу смикнув:
– Ти, бабусю, обіцяла казку.
Розкажи, щоб гарно я заснув.

Люби мене

Скотилось сонце у долину спати,
йому на зміну місяць вплива,
запахла матіола біля хати,
і хтось комусь нашіптує слова:
„Люби мене
в час радості і горя.
Люби мене,
ніколи не покинь.

Нехай собі
ріка біжить до моря,
а ти завжди,
завжди до мене лить”.

Хмарина задивилась на хмарину –
в і небі починається гроза.
Коли людина стрінула людину,
то пісня впливає, як сльоза:
„Люби мене,
єдину в цілім світі,
люби мене,
ніколи не покинь.
Нехай хмарки
купаються в блакиті,
а ти завжди,
завжди до мене лить”.

Тут все змішалось:
і святе, і грішне,
і молитви, і щире каяття.
Любов завжди благословляв Всевишній,
якщо вона одна на все життя.
Люби мене,
люби мене навіки.
Люби мене,
ніколи не покинь.
Нехай собі
спішать до моря ріки,
а ти завжди,
завжди до мене лить.

ОСІННІ МОТИВИ

Ходить осінь

Косогором осінь ходить,
дня відрізує шматки,
хороводи з вітром водить
і розвішує хмарки.
То вже гарна господиня !
Позбирала врожаї,
а тумани, ті, що в скринях,
почіпляла на гаї.
Ну й багата наречена !
Що вже золота на ліс !
Залишила і для мене
трішки сріблечка для кіс.
Ходить осінь косогором,
подарунки роздає.
Я прошу її з докором:
– Ти залиш мені моє !
Дай домріять, долюбити,
доспівати, доцвісти...
Не дозволю розгубити
заціловані листи.

Дощ періщить батогоми
і дерева, і кущі.
Ходить осінь над лугами
у багряному плащі.
То жбурне листки у річку,
то хлюпне дощем в вікно.

Заміж видала Марічку,
а Оленку – вже давно.
Заховалася на груші
і зіщулилась, мов птах.
Омива від скверни душі,
злість ховає в болотах.
Їй чи будень, чи неділя –
всі забави насправжки.
Від весілля до весілля
ходить осінь навпрошки.

У долоні жовтолисті
плеще осінь у садках,
в горобиному намисті,
у багряних чобітках.
– Ой, ти, осене–пустунко,
де так довго ти була?
– Готувала подарунки
до весільного стола.
Що зібрала, що надбала,
вже вантажить на вози.
А комусь приготувала
здоровенні гарбузи.

І сміється дзвінко осінь –
аж відлуння понад став.
– Ой, дивися, хлопче босий,
гарбуза щоб не дістав.
Ой, ти, осене–чаклунко,
і весела, і сумна.
Завмирає в поцілунку
біля самого вікна.
Вітер долом, вітер звором,
у сопілку виграє.

Осінь дивиться суворо,
мов його не впізнає.
Дзвонить грушами смачними.
Жаль, що в вирію пташки.
Полетить лишень за ними,
через гори, навпрошки.
Вже у небі мармуровім
завмира пташиний крик.
– Зоставайтесь здорові !
Я прибуду через рік.

Не віриться

Надворі дощ, бо знову осінь,
а там, за обрієм, – зима...
І нам не віриться ще й досі,
що літо збігло – і нема.
Отак і роки, милий Боже,
біжать–збігають день за днем...
І не доводимо давно вже
студентських вічних теорем.
Нема мороки з парубками:
як їх відвадити, куди ...
І наші внуки разом з нами
свої відмірюють сліди ...
А ми не віримо і досі,
що літо збігло – і нема.
У наші душі входить осінь,
а на порозі вже зима...
Прийму її мінорні гами:
невідворотність, так вже є ...
Не замітай лише снігами
все, що було, – те все моє...

Цвіт восени

В житті у мене тиха осінь.
Все промайнуло, наче в сні...
Та не написані ще й досі
найкращі вірші та пісні.
Рядки найкращі і найглибші
і переконливі слова.
Коли, скажи мені, коли б же
сказати б їх тобі могла?..
В душі ні смутку, ані втіхи.
Життям блукаю навмання...
А я візьму от і для сміху
весільне одягну вбрання.
І подивилась долі в вічі:
не треба, доле, не сміши.
Не увійти у річку двічі.
Вже листопад в моїй душі...
І засміялась доля дзвінко:
– А цвіт буває й восени.
І зацвіла бузкова гілка
й прийшла в мої дівочі сни...
Дівочі сни!.. Хіба ж не сором?
Уже онуки... Зупинись!
Сама собі отак з докором...
Біжать роки чомусь униз...
Каштани грілись на осонні...
Мені дивилися услід...
І тихо плескали в долоні
розкриллям спогадів чи літ...

Осінь

Вітер в лузі трави косить,
спочиває під кущем.
Осінь в відрах воду носить,
пролива рясним дощем.
Обрива останні квіти,
огляда порожній сад.
– Онде яблука на вітах,
хай ще трішки повисять.
Хай зігріють людям душу:
он, які хоробрі ми.
Каже осінь: – я вже мушу
готуватись до зими.
І дихнула, і війнула –
аж у грудях запекло.
Засміялась і майнула
аж у поле, за село.
– Все зібрали? Все сховали?
Все в людей тих до ладу.
То й гаразд, – сказала осінь,
– зиму кликати піду.

Осінній етюд

Танцює осінь у вінку
багряному.
І айстру кинула п'янку
коханому.
Пошила з листя фартушки –
й пишається,
несе у кошику грушки –
всміхається.
Золотогривий кінь баский

копитом б'є.
А вітер – парубок меткий –
такий вже є.
Та осінь на його слова –
з образою:
для чого листя позривав
одразу він?
Вона те листя берегла,
втішалася,
а вітру дужого крила
боялася.
У неї інший хлопець є –
осінній дощ.
Вона собі із ним снує
по плесу площ,
бо осінь з ним уже давно
заручена,
від того трішечки вона
засмучена.
Їй вітер коси золоті
розчісує,
слова, бездумні та пусті,
нашіптує.
Верба, заплакана й сумна,
журилася,
а я на все це із вікна
дивилася.

Погляд в осінь

– Добрий день Вам! Я перепошую!
Та покликала Вас не дарма.
Незабаром впаде порошею
на холодну землю зима...

Ну, а я хотіла, щоб осінь,
щоб було все так, як тоді...
Я все пам'ятаю і досі...
Тільки ми були молоді...
Все було так щиро і просто.
Тільки, власне, що ж там було?..
Просто вітер шумів у соснах,
тільки кучері на чоло...
Де ж ті кучері, гей, Василю?..
Роки, роки!.. Пливуть, як вода...
Як співали на вашім весіллі!
Ох, і гарна ж була молода!...
Я люблю Вас! Самій аж страшно.
Я люблю Вас! З тих давніх літ,
коли я ще очима вашими
на лукавий дивилася світ...
Я була, мов струнка берізка,
ну, а Ви... як отой буревій...
Ну, чого Ви? Навіщо так різко?
Я одверта в любові своїй.
Я подумала: в наші роки
вже боятись нема чого.
Скільки ще залишилось кроків?..
Ми із Вами не знаєм того.
Чумаки насипали з воза
нам на скроні чумацької солі.
І відтого солоні сльози
і солоний присмак у долі.
– Та яка там доля? Вже внуки...
Ну, а ти як? – А я сама...
І стиснула до хрускоту руки.
– І незчулася, як зима...
Я чомусь дивилася в осінь

й не помітила, що весна.
От тепер – сивина у коси,
ну, а я залишилась одна...
Тільки це вже не має значення.
Я дивачка... Життя проліта...
Я призначила Вам побачення,
щоб вернутись у ті літа.
Хай мені вже дружина пробачить...
Я люблю Вас – і вся вина.
Це тепер вже нічого на значить.
Просто я – дивачка смішна.
Так хотілося, щоб Ви знали.
А навіщо – не знаю й сама...
Десь нечутно кроки лунали.
На підході була зима.
– Ну, чому ти так пізно сказала?
Ну, чому ти? – і зацікавив.
Десь сполохано птаха кричала
і між соснами вітер шумів...

ПОЛОТНА

Як рудий Панько в Італію їздив (Сміх крізь сльози)

Як побравсь рудий Панько
з Феською рудою,
літ багато вже з тих пір
сплигло за водою.
Збудували собі хату
та й жили, як люди:
мали випити що в свято
і що з'їсти в будень.
Певно, так би і жили,
може й за сто років
і не мали б між людьми
жодної мороки.
Та лихий Панька попутав –
нема йому кари!
Кинув в голову Панькові
думку про доляри.
А як думка та в макітру
Панькові запала,
зажурився хлоп і ходить,
як та чорна хмара.
Щось думає, метикує,
збайдужів до всього.
– Ніщо інше, як кобіта
завелася в нього.
Стала Феська міркувати.

– Хлоп же не каліка...
І почала пильнувати
свого чоловіка.
День і два за ним слідкує
вірна його Феська,
та ніхто з ним не ранткує.
– Видко, справа кепська.
Захворів. А може дістав
десь якогось спіда?
І присіла його жінка
опісля обіда.
– Кажи мені, сучий сину,
що ото з тобою,
що ти ходиш, як та хмара,
повитий журбою.
І тоді сказав Панько
своїй молодиці:
– Продаємо, жінко, хату
й їдем за границю.
– Чи ти, хлопе, геть здурів,
чи з дива напився?
Чи до тебе, чоловіче,
блуд якийсь вчепився?
– Дурна бабо, – Панько каже,
– що ти розумієш!
Ти ж і євро від доляра
відрізнить не вмієш.
– І батьки мої ніколи
не відали того.
– От тому ми й так живемо
з тобою убого.
От як ми на “Мерседесі”
приїдемо в гості,

кум Степан, дурна ти Фесю,
аж лусне від злості.
А коли ми ще з тобою
й магазин відкриєм...
Словом, їдем. І не переч,
бо і ми щось вмієм.

Зупинились в Італії.
Боже ти мій милий!
Людей наших наїхало –
все заповнили.
Прислухались – кругом звучить
українська мова.
– Може, ми з тобою, Фесю,
втрапили до Львова?
І прибульці від такого
зовсім розгубились.
– Та не може бути того,
щоб ми з курсу збились.
І згадала: – Та ж у Львові
і моря немає.
– Та то правда. Але тепер
лихий його знає.
Можуть море перенести
і ліси згубити,
якщо можна на тім ділі
добре заробити.
– Не вигадуй. Прислухайся.
Італійська. Чуєш?
– Краще думай, де ти, Фесю,
нині заночуєш.
Бо то наші навчилися.
Як захочуть, можуть.

Та вони нам, любя Фесю,
нічим не допоможуть.
Бо така паскудна вдача,
певно, у людини:
добре, що я видряпався,
нехай другий гине.
– Нема чого, чоловіче,
на всіх нарікати.
Ніхто тебе на вигонив
із власної хати.
– Ну–ну, жінко. Зараз в сльози.
Бачиш, скільки люду.
І для нас тут щось знайдеться.
Якось воно буде.
Тут якийсь–то черевань
прямо до них чеше.
Вже не знаю, чи то гірше,
чи буде їм легше.
– Що, приїжджі? Знайомитесь?
Я зразу й побачив.
Що? Роботу шукаєте?
– Та... не із ледачих.
– Що ж ви пізно так привезли
свою мармузелю?
Якби колись, влаштував би
у якімсь борделю.
Вона, правда, у вас таки
геть зовсім руда,
та якби була молодша,
то це не біда.
В нас клієнт буває різний,
в кожного свій смак...
Але їй уже запізно.

Аж Панько заляк.
А коли прийшов до тьми,
мову відняло.
Так і кинувсь з кулаками
й затопив в чоло.
– Ну–ну, хлопе, схаменися.
Якої холери?
Якщо хочеш, зараз будуть
тут карабінери.
На таких тут є управа.
Це тобі не Жовква.
Стоїть Феська заплакана,
від злості пожовкла.
– Мою жінку? До борделю? –
здобувся на мову.
– А шлячок би тебе трафив!
Й з кулаками знову.
– А ти думав, вас покличуть
лекції читати?
Таких, як ви, чоловіче,
нікуди дівати.
Пожалів твої сивини
й дам тобі роботу.
Будеш коней доглядати
до сьомого поту.
А от жінку влаштувати –
то просто біда.
Пішла б страви подавати,
так вона ж руда.
В нас клієнти вередливі,
можем збитки мати.
Хіба от що: нехай іде
собак годувати.

Та скажи хай витре очі,
краще хай сміється.
У собак від сліз жіночих
апетит псується.

Влаштувались. Ще їм дали
якусь комірчинку,
як сказали: – Для ночівлі
і для відпочинку.
Та хіба ж до відпочинку?
Ледве ноги носять.
А посходяться – то жінка
клене і голосить.
– А щоб тобі колька в живіт!
Та ще й попід груди!
От, якби ми не їхали,
то жили б, як люди.
Феська ще біля собак
щось там перекусить.
А Панько вівса не їсть,
то терпіти мусить.
Часом щось там собі купить,
як терпіть не годний,
то проковтне й не помітить –
та й далі голодний.
І згадує, як то колись...
Сяде коло столу,
умне миску вареників
і миску росолу,
а перед тим ще шкляночку
доброї горілки...
Жив чоловік, як людина,
тепер без домівки.

– Чом я тебе, моя Фесю,
тоді не послухав?
Не спав Панько, журились Панько
й потилицю чував.
В голос того не казав –
хай спить, язиката,
щоб не було її зверху,
бо сказиться, клята.
Спершу вони ще терпіли.
Потім таке стало,
що платити не хотіли
і не відпускали.
Й череваня десь не видно:
дідько його знає,
де подівся. Може, нових
прибульців наймає.
Потім Панько розказував,
а Феська мовчала,
бо на свого чоловіка
жаль великий мала.
– Прийшлося нам, хоч пропадай –
нема на те ради.
Ні якого начальника,
ні тобі громади.
Вже й утік би чоловік,
так грошей немає.
Як не тиснеш клятий гріш,
він з рук вислизає.
Український мафіозі
змилювавсь над нами:
дав нам грошей на дорогу
й допоміг з квитками.
Повернулися додому,

Слава Тобі, Боже.
Свої люди – не татари:
може, хто pomoже.
І помогли: хто – молока,
хто – плесканчик сиру,
аби Панько із Феською
відновили силу.
Кум позичив трохи грошей,
щоб він розкрутився.
– Кум у нас таки хороший,
я не помилився,
що узяв його за кума.
А ти не хотіла.
– Ще що згадай! Як говориш –
говори до діла.
Феська стала зовсім не та:
зла, як той собака.
Та й то правда: був він газда,
а тепер – бурлака.
Розкрутився. Та ще борги
віддавати мусить.
А як чує про доляри,
то його аж трусить.
Молодих тепер навчає.
Та чи ж то pomoже?
Нехай сидить, дурень, вдома
і живе, як може.
Зате Феська тепер стала
жінка гонорова:
у розмові так і вставить
італійське слово.
Розказує, що нібито
якийсь італьянець

кликав її на вечерю,
а потім у танець.
Просив її залишитись,
бо любить рудих.
Але Феська не лишилась,
бо вона не з тих.
Та й Панька пошкодувала:
пропав би без неї.
Повернулась! Й живе тепер
на переферей!
Ото дурна! Була б собі
тепер вже сеньйора...
Та й зітхала. Чи з радості,
чи таки від горя.
Та ще іноді Панька
лихим оком мірить.
Сама собі щось вибреше –
сама ж і повірить.
Про Фецину перспективу
знало все село.
І Панько вже задумався:
– Може, що й було...
Але ж диви, яка жінка!
Дарма, що руда...
Стільки років жили добре,
а тепер – біда!
Хоч би хлоп був якийсь наш,
а то ж італьянець!
Так і знай, якесь ледащо
або так, поганець!
Що із жінкою робити –
вже не має гадки.
Злість Панька взяла така,

що пішов до Гапки.
Не зраджував свою жінку,
а тепер—от зрадив.
Розводиться офіційно
кум йому не радив.
— То ж ганьба на все село!
Що не говори...
Як там навіть щось було...
Плюнь і розітри!
Послухали таки кума —
і не розвелись.
Все затихло, живуть мирно,
як було колись.
А як часом на екрані
Італію бачуть,
телевізор виключають
і ледве не плачуть.

Мати

(Записано з життя)

— Збирайся, мамо. Вже пора.
— Куди, мій сину? — Там побачиш.
Ти зрозумій: ти вже стара.
Ну от... чого ти знову плачеш?
— Стара я стала. Так вже є.
Уже й не здужаю робити.
Але живу — то мушу жити,
покіль Бог смерті не дає.
— Дружина й я ... ми вже втомились.
У нас же діти й внуки є.
За тебе ледь не посварились.
Спокою жінка не дає.

Я, мамо, мушу. Чуєш? Мушу.
– Що мусиш, сину? Вже кажи.
– Я, може, гріх беру на душу,
але... збирайся. Не лежи.
Та, власне, що там вже збиратись?
Ти одягнися – от і все.
Нічого не потрібно брати.
Що треба, жінка принесе.
– Куди ж мене ти хочеш, сину?
Невже на цвинтар? Я ж жива!
Тоді ще треба домовину.
Чи просто так?... – Дурні слова.
Дурне таке говориш, мати.
Збирайся. Там машина жде.
Тебе вже треба доглядати.
А де у нас ті сили? Де?
Поїдеш в дім для престарілих.
– Побійся Бога! Ти ж мій син!
Така печаль в очах стьмянілих.
– Мій сину! В мене ж ти один!
Ну, ще хоч день! Ще хоч часину!
– Нема вже часу. Треба йти.
– Це ж моя хата! Сину, сину!
Тут ріс і розумнішав ти.
І виріс... Господи! На лихо...
– Ну, перестань вже! Завела!
Змиряся і збирайся тихо,
допоки жінка не прийшла.
Ти знаєш, цяцькатись не буде.
Вона серйозна. Це не я...
А в неї так боліли груди.
– Та ж хата все–таки моя!
– Була твоя... ми все владнали...

Я ж тут приписаний також.
Ти вже стара. Її проймала
якось нестерпна млість і дрозж...
І голосно ридала мати.
Сказала тихо: – що ж... Вези...
І плакали у її хаті
на чистих стінах образи.

Зійшлися і чекали люди.
Вони вже знали. Дикий жах
їх охопив. Знімались груди,
мертвіли сльози на очах.
Вони налякано дивись
на своїх внуків і дітей.
Тихенько декотрі молились.
– Це ж, як на похороні чей...
– Від розкоші забули Бога.
– Це й може нас отак колись...
– Дай Боже не дожить до того.
Вже краще вмерти. – Ти молись.
Не можна, гріх таке казати!
– А це ж хіба не тяжчий гріх –
людину заживо ховати?
Вона ж таки любила їх.
Все заробляла своїм потом,
ростила сина. Й дожила!
Це для самотніх. Щоб під плотом,
бува, не вмерти. Не для нас.
– Будинок для перестарілих...
Сльозами сходили жінки.
І стогін із сердець зболілих:
– як похорон, то де ж вінки?
Невже собі не заробила

за все життя? – Мовчіть! Мовчіть!
– Чого ж мовчати? Всіх любила...
– Життя ще їх колись навчить...
Сказав хтось тихо: – бузовіри!
Як можна! Мати ж! – Вже мовчіть!
– Нема ні совісті, ні віри!
Життя ще їх таки навчить!
Безкарно не мина нічого.
– О, цитьте! Цитьте! Вже ведуть!
Вели під руки. Йшла небога.
А сльози річкою течуть.
Була сліпа. Це в неї змалку.
Серед сліпих тут і жила.
В сльозах сказала: – Дайте палку!
Чекай, я палку не взяла!
– Навіщо палка? Йди вже, мати.
Не треба там. Іди, іди...
Вона ішла з своєї хати
і розуміла – назавжди...
– Та ж палку навіть в домовину
померлим нащось–то кладуть...
І плакала: – Ой, сину, сину!..
Скажи, куди мене ведуть?
– Ти знаєш, мати. Я казав вже.
Десь совість, певно, ще не спить.
А мати знала, що назавше.
Їй просто тяжко пережить.

Невістка стиха говорила:
– Така вже прикра, Боже мій!
Я коло неї так ходила.
Так буде легше їй самій.
Там буде з ким поговорити,

там буде догляд і харчі.
– Не треба лиш себе дурити.
Ти добре спатимеш вночі?
– А що таке? – Та так, нічого.
Либонь, у тебе добрий сон.
Та пам'ятай лишень про Бога.
На все у нього свій закон.
Його порушувать не можна.
Про совість я уже мовчу.
– Судити легко. Вчити кожне
мене береться. Й я навчу
кого завгодно! Що ж робити?
Ми ще обоє молоді,
нам ще так хочеться пожити
своїм життям. Її ж гляди,
й не можна вже саму лишити.
А нам на море вже пора.
В будинку цьому можна жити.
– Ти будеш теж колись стара.
– То буде дуже ще нескоро.
– Але ж такий настане час.
А вам не можна вже без моря?
– Ні. Ми вже звикли. Кожен раз
ми влітку їдемо на море.
Й беремо внуків. Розвели!..
Ах, яке горе! Яке горе!
Стару, бач, матір віддали.
Там зручності, на двох кімнати.
– А ти пішла б туди сама?
– Мені ще рано. – А то ж мати!
Ні, в тебе совісті нема.
– Їй все одно вже, я гадаю.
Вона своє вже віджила.

– Ти чуєш, як вона ридає?
– Стара вже з розуму зійшла.
Бо хоче, щоб її жаліли.
А з мене досить! Хтось балакав...
А там на небі хмари мліли,
незримий ангел тихо плакав...

Вдень і вночі вона ридала.
Нікому спати не давала
й сама не спала. Голосила,
то знов благала і просила.
– Ото стара! От баба вперта!
Вгамуйся вже! Чого кричиш?
Лежи собі, мовчи та диш!
Як всі, чекай своєї смерті!
Сюди привозять не на гульки,
на смерть везуть. Ти ж не дурна!
– То дайте хоч якісь пігулки.
Щоб скорше. Мука та страшна.
Така нестерпна... – Чуєш, Люба?
Ти їй пігулки подавай!
А потім баба вріже дуба,
а ти за ню відповідай!
Працівників серця схололі.
Яке їм діло до старих?
Та потім щось—таки вкололи,
щоб відпочить від криків тих.
Упала в сон, мов у безодню.
Летіла тихо й безборонно.
Нема ні вчора, ні сьогодні,
вона, либонь, поза законом.
Вона прокинеться і знову
збагне весь відчай неминучості.

І уві сні молилась Богу,
аби їй довго вже не мучитись.
А ще молилася за сина,
і за невістку, і за внуків,
щоб Бог простив їм її муки,
у Бога подумки просила.
А чи простить?.. Того не знала.
Їй так боліла голова.
Чекайте... Як там?.. Пам'ятала
святі Шевченкові слова.
“...Бо хто матір забуває,
того Бог карає,
чужі люди цураються,
в хату не пускають”.

І в пам'яті перебирала
свої натруджені літа.
І не доїла, й не доспала.
І десь здалека доліта
предивна пісня. Хор співає.
Й вона в тім хорі. Так було...
А ось на сцені виступає,
читає вірші... Де ж те зло,
що десь в колиці причаїлось
і вилізло лише тепер?..
У голові думки роїлись...
Так, чоловік її помер...
Плекала сина. Потім внуків.
Вона і досі любить їх.
Узяти б правнуків за руки,
побути б ще серед своїх.
Ну хоч малу якусь часину.
Нема. Нічого вже нема...

Вона шептала: „Сину, сину...”
А за вікном була зима...

У серці спогад виринає...
Складала до копійки гріш.
Важкі часи. А хто те знає?
Колись ще може бути гірш...
Раділа, як була робота.
Не марнувала ні гроша.
Про сина лиш її турбота,
у ньому вся її душа.
Й ту душу щастя зігрівало,
таке людське, таке просте:
у неї син! А це немало!
Нехай здоровенький росте.
І тішились, як дали хату,
із чоловіком вдвох тоді.
Женила сина. Онучата...
Жили окремо молоді.
Теж мали хату. Потім сина
все ж приписала. Хто ж те зна?..
У кожного своя година.
Вона ж лишилася одна.
І мріялось не так, як сталось...
Ті мрії болем ще кричать...
У неї буде тиха старість
серед дітей та онучат.
Молися, мати. Це єдине,
що ще лишилося тобі.
Й вона молилася. За сина.
І плакав ангел у журбі.

Вставати вже було несила.
Вона чекала, що колись

таки замучить совість сина
і він прийде. Молись, молись
за свого сина, бідна мати,
аж до кінця нестерпних днів.
Бо хто ще вміє так прощати,
як матері? І туманів
старечий розум. Серце мліло,
та вже нічого не боліло.
Себе не чула. Заніміла.
Лише душа чомусь щеміла.
А хтось казав: душі нема.
Ні, є. Вже знала те й сама.
І тій душі щось дуже тяжко.
Так б'ється, як у клітці пташка,
у кволім тілі. Вже б летіла,
та не пускає Бог із тіла...
Вона чекала, що на свята
її додому заберуть.
Вона не знала, що вже хату
у найм за долари здають.
Їй так хотілося додому,
їй так набридло тут лежать.
Приїдуть внуки з—за кордону
й до неї притьмом набіжать.
Не набіжать. І ти це знаєш.
Сама себе хоч не дури.
Ти все надієшся й чекаєш,
нікому хоч не говори.
Тут всі отак. Спочатку мліють,
звикають потім і живуть.
То добрі люди пожаліють,
то релігійники прийдуть.
Тут тепло. Є якась—то страва.

Подякуй Богу й не гніви.
То вже його небесна справа,
кого покликати й коли.
Їй треба зовсім небагато:
якось дожити весь свій вік.
Колись була у неї хата,
був син, онуки, чоловік.
Тепер, либонь, нема нічого.
Все розгубила крізь літа.
Її молитва вже до Бога
либонь—таки не доліта.
Вона просила небагато
у Бога: крихітку тепла
і тиху старість в рідній хаті,
і кусник хліба зі стола.
Тепло у хаті, ложку страви...
Побути б ще серед своїх.
Ще слово іноді ласкаве.
А більше не обтяжить їх.
Вона нікуди вже не піде.
Вона нічим не зв'яже їх.
Прийдуть провідати сусіди,
розкажуть все їй і про всіх...
Але і те було їм тяжко.
І обливалася слізьми.
Як без гнізда підбита пташка,
забута Богом і людьми.
Вона була колись щаслива,
найщасливіша на землі.
А син?.. Сидів із кухлем пива
у власній хаті при столі.
— Чому ж не випить по роботі?
Горілки, жінко, принеси...

І мовчки плакали в скорботі
на чистих стінах образи...

І плаче камінь ...

Чи знаєш ти?.. Коли ніхто не бачить,
то плаче камінь, сірий камінь плаче.
Я бачила його холодні сльози,
коли була на прощі, у дорозі.
Я йшла лісами, темними, густими,
там, де боролись славні побратими,
там, де пітьма на спогади скупа,
там, де боролась армія УПА.
Там плакав камінь. Я його спитала:
– Чого ти? Чи біда тебе спіткала?
І він сказав: – Я тут у самотині,
я плачу за синами України.
– А ті, що катували і стріляли,
ті, що невинних у труну поклали,
чи й без труни, у мерзлоту Сибіру,
що втратили і людяність, і віру,
чи ж не камінне мали серце й душу?
– О, ні! Тобі зізнатись щиро мушу...
На камінь люди часто нарікають,
хоч в грудях серця жодного не мають.
Ні серця, ні душі. З лихої долі
або з чиеїсь дуже злої волі.
Бо і камінне б серце обізвалось,
та в них, либонь, нічого не зосталось.
Що ж, люди проти каменя грішать.
Та на могили ставити спішать.
Бо пам'ятник отой стоїть віками.
Коли не плачуть люди, плаче камінь...

– А хто ж тебе й коли отут поставив?
Хто твої сльози плакати заставив?
– Я сам ... стою отут у самотині
і плачу за синами України.

– Бабусю Маріє, – онуки питали,
– а чом Ваші коси так побіліли?
– А це від зими і від літ... Щебетали
і щебетом тим її душу зігріли.
– Бабусю Маріє, а Ви воювали?
– А як Вам жилося у тому Сибірі?
– А Ви там, бабусю, також співали?
– А Ви розкажіть!.. Голуб'ята милі!..
– Чи ж Вам того треба? Це біль і лихо.
– Треба, – найменша онука озвалась.
– То я розкажу вам, – зітхнула тихо.
– То я розкажу вам. Тільки не зараз...
Все пригадаю, все підсумую –
та й розкажу вам. Та це не казка...
Ще раз поплачу і посумую
та й будете слухати, як ваша ласка.
– То правда, історію мусите знати.
Про все, що робилось на нашій землі...
Та буде зі мною сваритися мати,
що вам те розкажую. Ви ще малі...
– Ні, мама сваритися з вами не буде.
Ми вже великі. Ми – ось які!
В Марії здіймались згорьовані груди,
і знов нили рани, і легші, й тяжкі...
На вулицю вибігла зграйка малечі –
і в хаті затихло. Десь муха літа...
І спогади впали Марії на плечі,
на зболену душу, на сиві літа...

Гай–гай ! Скільки літ вже сплигло за водою...
А роки які!.. Все вона пам'ята...
І стала вона, як тоді, молодою...
Хоча вже не та... Де там!.. Зовсім не та...
Накрила хустиною голову білу.
А в жилах нуртує і буриться кров.
Тоді ще вона не зазнала Сибіру.
Жила в її серці велика любов...

***

– Прокидайся, вже півні співають,
і додому вернулись лелеки.
Ну, ходімо, на нас там чекають.
Шлях важкий і доволі далекий.
І лишила я постіль зім'яту,
сни свої на подушці біленькій,
тихо вийшла із рідної хати,
не сказавши ні слова для неньки.
А для чого? Почне голосити,
ще не пустить: я, бачте, маленька.
Як почне умовляти, просити...
Ні вже, краще хай так... Встане ненька –
і побачить, що виросла доня,
і заплаче, схилившись на руку.
І сльоза упаде на долоню,
омиваючи нашу розлуку...
Мамо, мамо, я мушу, я мушу.
Бо без мене шляхи закурились.
Як я потім спасу свою душу?
Я б хотіла, щоб Ви не журились,
та мене Ви навчили любові,
та любов Україною зветься.
Пам'ятаю всі наші розмови...

Хай Вам, мамо, щасливо живеться...
Та яке вже там щастя без мене?..
Розумію, та вже не спинитись.
Час спішить, час спішить, моя нене.
Мушу землю свою боронити.
І пішла. Вже село прокидалось,
до криниці ішов хтось по воду...
І здавалось... Це тільки здавалось...
Верба сльози ронила у воду.
Це за мною? Чого ти, сестрице?
Я повернусь, не плач... Спазм у горлі...
В серці рана болить і ятриться...
Розпрямляюсь уперто і гордо:
мушу йти... Не спиняй мене, річко,
не пророч – я не вірю ворожкам...
Йшла Марічка, маленька Марічка,
що сьогодні вже виросла трошки.
Їй минуло уже вісімнадцять...
Це вона просто зростом у маму...
Задивляються хлопці. А надто
вже Петро той... Та цур з парубками...
Ще про заміж їй думати рано.
В неї інша мета, інша доля.
Може, так нічисю й не стане...
Та в очах – ані сліз, ані болю.
Свою долю сама вибирала.
І ніхто намовляти не важивсь.
Змусив час. І матуся те знала.
Не осудить... Й нікому не скаже.
Бо вони вже не раз говорили...
Та сьогодні настала та днина.
Мусить йти, бо чекати несила:
жде і кличе її Україна.

Вже минули село. Далі – поле,
потім – ліс... Вона й гадки не мала,
що таке все прегарне довкола...
Відчувала і бачила, й знала,
Та сьогодні... насупила брови...
Що це ще за відпруга дівоча?
В неї зіткано серце з любові,
хоче того вона чи не хоче...
Поводир попереду суворий,
йде, немов сам по собі, без неї.
І Марічка не та вже, що вчора –
залишилась лиш врода лілеї...
Прохолода торкнулася тіла –
і здригнулась. І кліпнула оком,
аж розсердилась: так же хотіла!
То й сиділа б у мами під боком...
Поводир підійшов: – що, втомилась?
Спочивати вже будемо потім.
– Ні... і пильно на нього дивилась.
Це був мур у людській своїй плоті.
Роздивлялась, мов бачила вперше,
Хоч віддавна бував в їхній хаті.
Не старий був, та знала тепер вже,
говорила матуся – жонатий.
Та питати нічого не сміла.
Там, куди вони йшли, не питають...
Спільна справа. Стріляти вже вміла.
Це було головне – вона знає.

Їх зустріли не дуже привітно.
Всі суворі, недобрі неначе.
В неї ж личко трояндами квітло.
Краще б того ніхто не побачив.

Та куди б заховатися мала?
Вже, що є... Всі дивилися пильно.
А вона паленіла і знала,
що нелегка робота підпільна.
– Ти, Василю, того... не додумав...
Де ж таки... та ж воно ще дитина.
Той стояв у суворій задумі.
– Знаю їхню віддавна родину.
Змалку проїнята духом ідеї.
Не дивіться, що зростом маленька.
Й подивився суворо на неї.
– Батька вбили. Зосталася ненька.
Ця не викаже, тайну не зрадить.
Як за себе, за неї ручуся.
– Добре. Тільки скажи, Бога ради...
Це ж для хлопців велика спокуса.
Вже занудились тут, занепали...
Ти ж привів отакую нам рожу...
– Всі прийшли сюди не для забави.
Я нічого зробити не можу.
Чули всі? Щоб ніхто й не дивився.
Справу матиме кожен зі мною.
Ти, Марійко, нічого не бійся.
Будь, як вдома. Ти звикнеш. Сестрою
всім нам будеш, допоки воюєм,
а колись нареченою станеш...
Та це буде колись... Відсвяткуєм
і весілля твоє. Та ще рано.
Відпочинь – і ладнуйся в дорогу.
Певно завтра й підеш. Треба знати...
Що там ворог намислив нового,
і чого нам від нього чекати.
Чи сексота живого впіймати

і йому язика розв'язати?
Мусим певні відомості мати.
Ворог дужий. Все мусимо знати...
Надто знають совіти багато.
Стільки, клятї, вже наших скосили...
Кожна ворогом повниться хата.
Безборонно ми тратимо сили.
Припинили дошкульні напади
й сидимо без користі і руху.
Гинуть хлопці – то може від зради...
Мусиш йти. Маєш очі і вуха.
Мусиш знати усе достеменно.
Може, зрадник десь тут, поміж нами?..
Шкода гинути так надаремно.
Краще вже у бою з ворогами.
Смерті з нас тут ніхто не боїться.
Ми готові боротись до скону.
Тільки як боротьба та скінчиться?
Тільки як воно буде потому?..
Ти воскреснеш, моя Україно,
бо ні жити, ні вмерти не варта...
Час ішов, беззупинно і плинно.
Десь у лісі мінялася варта...
– Тільки як же ж тебе посилати?
Та ж таку запримінять за милю...
Тії коси... А очі... А стан твій...
Це ти щось не додумав, Василю.
Непомітну б, сіреньку, як мишка.
– Не по вроді людей обираєм,
а по духу. І глянули нишком
на Марійку. – Тебе посилаєм
не на гулі якісь, а на розвід.
– Та ж я знаю. На те й зголосилась.

– От і добре, що знаєш. А дозвіл
ти, вважай, вже дістала. Скотилась
непомітна сльоза з хвилювання.
І на себе розсердилась – знала ж...
І потічка почула дзюрчання.
Десь далеко зозуля кувала...
Це ж комусь вона роки лічила...
Обривала, і знову спочатку...
І суворості, й мужності вчила
вперта доля це ніжне дівчатко.
– Твій пароль – наречена Івана,
а відповідь: – весілля на осінь.
Пахло зілля дурманно–дурманно.
І промінчик розчісував коси...
– Нагороди і слави не буде.
Хіба може колись... хтось згадає...
І здіймались схвильовано груди,
і тихенько сказала: – я знаю.
– Наш девіз – Україна і воля.
Без подзвіння, без лаврів і квітів
смерть чигає на нас серед поля,
у бою чи в лабетах совітів.
Це ще гірше. Того не бажаю
ні тобі, ні собі. І нікому.
І промовила тихо: – я знаю.
Трепет був в тому стані гінкому.
І в очах засвітилась жаринка,
заясніло лице у завзятті.
– Ти, Марічко, тепер – українка.
Начувайтесь, зайди прокляті.
Вам не вбити в нас поклик ідеї.
Наші юнки – це доньки від неба.
Україна в вогні, і за неї

ми підемо у бій, якщо треба.
Умерти – це не лихо. Лихо – жити
і будь рабом, і гнутися в покорі.
А гідну смерть ще треба заслужити.
Достойна смерть за волю – це не горе.
Заплачуть матері, жінки та сестри,
заплачуть потай, бо дня них це – лихо.
Та мусимо ми жертву цю принести.
Та що я все про смерть ?.. Співає тихо.
Підхоплюють цей спів усі довкола.
Полинуло, не гучно, але владно...
В Марічки щось у грудях закололо,
забилось серце, терпко і відрадно.
Душу й тіло ми положим
за нашу свободу
і покажем, що ми, браття,
козацького роду.
– Колись–колись... Відродиться руїна,
і жовто–синій прапор заяріє.
І наша самостійна Україна
згадає й нас. Я вірю в те, Маріє.
Не лякайся, ти звикнеш небавом.
Доля в нас не проста і сувора.
Ти забудеш, повір, незабаром
те, що вчора було й позавчора.
Ну, іди, відпочинь, бо назавтра
шлях чекає тебе небезпечний.
Догорала замріяно ватра.
Ліс довкіл зеленів безконечний...
Спочивати? Від чого? Не знала,
що їй можна і чим прислужитись.
– Може б я сорочки вам попрала?
Або, може, щось треба зашити?

– Це до діла, – і зиркнув на неї.
– Тут у нас без жіночого ока...
І меткі її руки–лілеї
бруд змивали, творили високе.
Взявши шмаття, пішла до потічка.
На устах її пісня тихенька...
Ти вже зовсім доросла, Марічко.
Там десь дома засмучена ненька.
Тільки геть ті думки. Вона знає...
Наречена Івана... Не Йвана...
і зітхає. Ледь чутно зітхає.
Пахне зілля, дурманно–дурманно...
І відчула: хтось зорить за нею...
Тут же тільки свої, вона знала.
Й до роботи схилилась своєї.
Вода зимна – аж руки ламала.
– Бог на поміч! – і хлопець, як явір,
раптом вирнув, незчулася звідки.
– Я такою красунею марив.
Звідкіля ти? Всміхнулась: – від тітки.
Ти не навчений, бачу, звичаю.
Чи для тебе нема вже закону?
Ні про що тут, либонь, не питають.
– Я з дівчат зняв би ту заборону.
– Я не дівчина, я ... і замовкла.
– Це ми зараз побачимо, любко.
І до неї... В очах їй пожовкло.
Стрепенулась, як біла голубка.
– Відпусти! Чи не чув ти наказу?
Його руки міцні, мов залізні.
– Я такої не бачив ні разу...
Не пручайся, – а очі, мов грізні.
– Може, завтра загинем з тобою.

А сьогодні... – пусти, – і рвонулась,
але де там! Не крикнула б з болю,
але тут ... та земля похитнулась.
Постріл влучний. І хлопець зненацька
відпустив її стан і на землю
опустилася врода юнацька,
що пропасти могла задаремно.
Головний перед ним, як з туману,
гнівно креше на хлопця очима:
– Ти оце так воюєш, Степане?
Станеш нині на суд побратимів.
Я не вбив тебе тільки для того,
щоб прилюдно тебе покарати.
Гвалтівник і спідничник... Такого
я б нікому не смів потурати.
Хай затямить собі теє кожний,
а найперше – це ти, сучий сину,
в час такий, нелегкий і тривожний,
думка й помисли – за Україну.
Забинтуй йому рану, Маріє.
Не жалій, хай здихає, собака.
Сонце кучері хлопцеві гріє,
і потічок ледь чутно балака.
Той сидів, опустив свої очі.
А Марічка ще крові боялась.
Її пальці, легенькі, дівочі,
ніжно й трепетно рани торкались.
І змішалися сльози із кров'ю,
сльози сорому, кривди й образи.
Ще не зналися очі з любов'ю –
і щоб в бруд отакий... Так одразу...
Була вдячна вона Головному,
що її врятував від наруги.

Не сказала ні слова нікому.
В перший день!.. А якби і на другий?..
А Степан все на неї дивився,
ладен був тії рани терпіти
і, либонь, ні про що не журився.
Пахли квіти... До чого тут квіти?..
Та в природі закони одвічні.
Що для неї людські катаклізми?..
Сумувала зозуля у відчаї.
Хлопці супились, дужі та грізні.
Це ж за неї вони! Це ж за неї!
Ладні брата свого розстріляти,
щоб не важивсь дві білі лілеї
у болото безжурно втоптати.
Осміліла Марічка й сказала:
– Хай спокутує чесно провину.
Гине хлопців в облавах чимало.
Як судилось... то за Україну..
– Не зганьбив себе хлопець, крий Боже.
А спокуса занадто велика.
– Потурати розпусті не можу.
– От халепа! – Шкода чоловіка!
– Хай оклигає – й ворогу в зуби.
Зможе чимось ще нам прислужитись.
Не хотіли Степанові згуби.
– Скільки всім нам лишилося жити?..
– Е, з таким сумовитим настроєм
перша куля несе відпочинок.
Кожен з вас має стати героєм,
чесно зважити кожний свій вчинок.
Щоб ніхто не насмілювався потім
докір кинути нам, що жили ми
у розпусті, у крові й болоті.

Залишаймось завжди молодими.
Тільки кожен нехай пам'ятає,
що повстанець – то ймення високе.
Дух ідеї над нами витає,
а про інше ... забудем допоки.

***

Зупинилась в селі Шабелівці.
Тут товаришку мала надійну,
що із нею росли–виростали,
були схожі, як сестри–близнючки.
Вчились в класі одному, а потім
йшли удвох до котроїсь додому.
А вже там відкривали тихенько
всі дівочі свої таємниці.
Ну, а що тих пісень наспівались!
То й не знали їм впину і ліку.
Матері собі з них дивувались.
Може, так би й жили аж довіку.
Та судилися інша їм доля.
В Шабелівку поїхала мати
і Оксану з собою забрала.
Залишилось село без Оксани.
Сумувала Марічка за нею.
Сумувала і пісня дівоча,
що один її голос виводив.
Що один – то не два, річ відома.
Нерозказані сни–таємниці
і дівочі спокусливі мрії...
І згадалася пісня весільна,
що удвох вони часто співали:

Ой, розлука, товаришко,
розлука, розлука,

як на твоєму, так на мому
серденьку доука.
Ой, заплачеш, товаришко,
заплачеш, заплачеш,
як ти мене в своїй хаті
більше не побачиш.
Ой, побачиш, товаришко,
на свята Різдвяні,
як принесеш вечороньку
до рідної мами.
Нехай пише два писарі,
нехай пише штири –
то вони би не списали,
що ми говорили.
Нехай пише два писарі
ще й дві писарових –
то вони би не списали
нашої розмови...

От тепер зміркувала Марічка,
що поїде до неї у гості.
Вже змінилися, мабуть, обидві.
Але щось залишитися б мало.
Ні, вона їй нічого не скаже.
А сама вже про все розпитає.
Тільки як же зустріне Оксана?
Як Марічку вона привітає?

А зустрілись – мов не розлучались.
Одна одній дивилися в очі.
Говорили, а більше мовчали,
мов гнітило щось душі дівочі.
А коли повлягалися спати,

і ніхто вже не міг їх почути,
ні сестричка маленька, ні мати,
тут розмови лились – ні дихнути.
Довго–довго обидві шептались.
Як колись... тільки інші вже теми.
У дівочу розмову вплітались
непосильні життєві проблеми.
Не дівочі... Ой, ні, не дівочі...
Одна одній сльозу витирала.
І до темної глибокої ночі
щось Оксана тихенько шептала.
– Ти вся пахнеш... травою і димом.
– Та... в дорозі всього наберешся.
– Тут так страшно. Сиджу, мов за тином.
Посивіти в дівках доведеться.
– Ну, про те нам з тобою ще рано.
– А чому? Я б і заміж не проти.
Та за кого? – Оксано, Оксано!
З тим ще встигнеш. Ще стільки роботи...
– Від роботи і коні здихають.
Сумно так, ну, немов в домовині.
І пісень вже чомусь не співають.
– Не до того тепер Україні.
– Не до того, то правда. Я знаю...
Чи гадаєш, така вже дурненька?..
Хлопців наших катюги вбивають.
Тільки тихо, бо свариться ненька
за розмови такі. Вона каже,
що вже краще про те помовчати.
Тільки косить стовповисько враже
наших хлопців. А що ми, дівчата?
– Дещо можуть й дівчата робити.
І не гірше за хлопів, між іншим.

– Ні, я можу лиш тільки любити.
І співати. І слухати вірші.
Їх читати чомусь я не вмію,
хоч люблю. До пісень вони схожі.
Мала я свою сонячну мрію.
Жаль, та мрія здійснитись не може.
Треба вже про ту мрію забути.
Не того тепер. Не до того...
Я хотіла співачкою бути.
Більше я не хотіла б нічого.
Ти смілива і сильна, я знаю.
Я ж боюся і смерті, і крові.
Ходить привид по нашому краю.
Не до пісні нам й не до любові...
І присунулась зовсім близенько.
І тихенько до вуха шептала.
– Ой, Марійко, моя ти рідненька!
Що у нас тут було! Щоб ти знала!
Як згадаю, то млію ще й досі.
Налетіла ворожа навала
на село. Це було десь під осінь.
І арешти були, і облави,
і чого вони тут не чинили.
Хоч би ми вже те відали–знали,
в чому ми тяжко так завинили...
Кілька наших дівчат позбирали
й до району повезли на возі.
Там постріляні хлопці лежали,
просто в полі, при битій дорозі.
Ще в криницях вода непочата,
досипляли гінкі верболози.
Полотніли й молились дівчата,
і мертвіли у кожної сльози.

Це так страшно. Тремтіли від жаху.
Кожен хлопець – то був українець,
билось серце сполоханим птахом.
Крався ранок з–за хмар, мов злочинець.

Вони лежали на стерні.
В самій білизні. Мов лелеки.
Від світу білого далекі –
аж стало холодно мені.
Дуби, підтяті під коріння.
А скільки їх! Та скільки ж їх!..
Тут блиск очей, сердець горіння.
Нема чужих або своїх –
всі наші хлопці... Цвіт від цвіту...
Бракує слів. Німа печаль...
Це ж оборонці всього світу,
а їх у груди... То не жаль,
то помста бухає у скроні,
дівочі зціплює уста,
стискає в кулаки долоні.
Смерть... і складна, й така проста...
Один здригнувся. Боже правий!
Не ворухнись, не застогни,
щоб не підслухав кат лукавий,
слуга пекельний сатани.
Ні, це, либонь, мені здалося...
А може, я сивію вже?
Аж нащетинилось волосся,
і страх, і відчай стереже.
Воно б і можна посивіти
або осліпнути нараз...
Вони лежать, герої світу,
у своїй смерті без прикрас.

– Дозвольте їм закрити очі.
– Не треба. Зайве. Так зійде.
О, де знайти слова пророчі?
На вас же кров їх упаде.
На ваших діток нерозумних,
на ваших внуків... А батьки
оплачують вас, як тих безумних,
і прокленетесь на віки.
– Не одвертайтеся. Придивіться,
впізнає, може, хтось кого:
сусіда, брата, односельця
чи нареченого свого.
Сини чийсь... Кохані, любі,
бо всі ж ще зовсім молоді...
І “Отче наш” шептали губи,
і мліло серце у біді.

Невтішно плакала Оксана,
згадавши лихо те тяжке.
Ох, як же рано... надто рано
дівчатам випало таке.
Їм ще б про хлопців та про гулі,
про вишиття на рушниках.
Те все лишилося в минулім.
А ніч ходила по кутках...
Марійка... та була сувора.
Стискались руки в кулаки.
Вона була не та, що вчора:
за день пройшла через роки.
Їм ще куватимуть зозулі.
А чи куватимуть?.. Дарма.
Вони ж – про смерть, вони ж – про кулі,
про хлопців тих, що вже нема...

Отак, не тямлячись, послули.
Поснули сльози на очах.
У снах вони жили минулим,
довкола ж був пекельний жах.
Дивився місяць у віконце,
журилась туга у пітьмі.
Дівчатам снилось тепле сонце
і квіти... Це вони самі.

***

Йшли по селі собі зраненька –
по молоко послала ненька.
Погідно сонечко вставало,
зозуля десь собі кувала.
Ішли дівчата, мов смерічки.
Ніщо, здається, не смутило.
Кмітливе око у Марічки,
нічого, бач, не пропустило.
Ось їхній штаб у цій хатині.
І кулемет блищить з–за тину,
і вартовий стоїть на чатах...
А по селу ішли дівчата...
Он – “яструбки”, а он... – о, Боже!
Ніщо мені не допоможе...
Вона угледіла ... Степана.
Він гордо йшов ходюю пана
або володаря. Сміявся.
Був між своїми. І не крався.
Вона таким його не знала,
але відразу ж упізнала.

На стежку між городами звернула.
Здається, не помітив – і зітхнула.

– Мовчи, Оксано! Йди мерщій за мною!
Лиш не спіши. Увагу б не звернули.
Обійдемо їх якомсь стороною.
Там – провокатор. Роси похитнулись,
осипали дівчат. Сміявся ранок.
– Мабуть, пішли до когось на сніданок.
Ти що, Степана десь вже зустрічала?
– Та так... Чіплявся. – Спаскуднів дорешти.
Як тільки у село коли приїде,
чекай біди. Облави та арешти.
Він з нашого села, та десь тинявся.
Тепер от зачастив усім на лихо.
Завис коршак.. Як високо піднявся.
Було погідно, лагідно і тихо.

– Ні, тікати! Я мушу тікати.
Ти, Оксано, додому біжи.
І про мене ні ти, ані мати
ні півслова гляди не кажи.
Я не можу тобі розказати:
таємниця–бо це не моя...
Та ще маю зайти в третю хату
від містка. – До Івана Джміля?
Ой, Марічко, він разом із ними.
Не заходь – задарма пропадеш!
– Ні, я мушу. Шляхами курними
я сюди добиралась. Авжеж,
це Іван. Може, він так навмисне,
буцім з ними, а сам... я пішла.
А в Оксани аж сльози заблисли.
– Не до мене товаришка йшла.
В неї інші, як бачиться, справи.
От смілива! Отак би й мені...

Та невже не боїться облати?
Я б пропала, злякалася б. Ні!

– Добрий день. Наречена Івана.

– Наречена? Невже б то моя?

А Марічка стояла, як п'яна.

“Де ж пароль? Щось наплутала я...

Хата ж ніби таки ота сама...”

– А весілля? – і жаром взялась.

– І весілля! Аякже, кохана!

Сядь, спочинь, а я зараз... І враз

зрозуміла: в халепу ускочила.

Що робити? Тікати! Куди?

Зла орда її тут би й заскочила.

– Боже мій, пронеси, відведи!

Ляда. Думати ніколи. Вскочила

у холодний і вільгосний льох.

– Що вже буде... Щось доля пророчила,

тільки що? Все те відає Бог ...

Ідуть... човпуть ногами хвацько.

Либонь, в чоботях... скільки ж їх?..

І голоси... І тут зненацька

Степанів голос! До своїх!

Ой, як же ж їй? Та ж конче мусить!

То ж провокатор! Хто ж те зна?..

І дикий кашель горло душить...

Одна вона! Одна вона!

– Де ж наречена? Чи приснилась?

– Та заховав, либонь, від нас!

– Невже втекла? Або сказалась...

– Не маєш другу про запас?

– Була! Їй–Богу, правду кажу!

– І не божися! Де ж вона?

– А може, я до льоху злажу?
По кухлю вип'ємо вина...
– Чи ти здурів? Яке там пити!
Якщо була, в погоню всіх!
Ото дурний! Заговорити,
прикоськати! А він побіг!
Вона ж, напевно, до Недолі!
Кажі: була чи не була?
– Була! Клянусь! Не знав паролю!
Вона ж, напевно, утекла.
– Ото дурний! От дуболобий!
Схопив би хоч та і зв'язав!
– А той Недоля також добрий!
Сам здох, паролю ж не сказав!
– Побігли, хлопці! От морока!
– Нікого може й не було...
– Розійдемося на всі боки
й прочешемо усе село.
– Вона десь, мабуть, недалеко.
– Ет! Полювання на дівчат...
Й погупотіли. Десь лелека
учив літати лелечат...
– Гуси, гуси–лебедята,
візьміть мене на крилята!
Тільки гуси полетіли,
мене взяти не схотіли.
Але тепер не до пісень.
Це щойно ранок, щойно день.
Що їй робить? На цій землі
нема й місцини, де сховатись.
І ні до чого тут жалі.
Не розгубитись. Не злякатись.

Облаву чути по селі,
і пси валують, мов скажені.
І перелякані й малі
майбутні плачуть наречені...

Сидіти тут. Виходити не можна.
Безпечне місце – прихисток у ката.
Що буде далі? Думка та тривожна
серденько заставляла калатати,
що їй здавалось, хтось ось–ось почує.
Важезну ляду ледве відхилила
і глянула – нема ніде нікого.
Оговталась і зовсім осміліла.
Метнулась в хату – о, щаслива в Бога!
Пістоль лежав, з набоями, як треба.
Господар поспішав, забув узяти.
Якщо вже вмерти їй судило небо,
то не самій же зрештою вмирати.
Сховалась знову. Довго так сиділа.
І ось нарешті вщухла стрілянина.
– Як у могилі. І зовсім без діла.
А там надворі біла–біла днина.
Аби Оксану хоч на зачепили.
От наробила клопоту і лиха.
Ет, будь–що–буде! Й ляду відчинила –
і вийшла з хати, трепетна і тиха.
Взяла відро – немов би за водою.
Й пішла селом, мугичучи “Смуглянку”.
Отак ішла, граційною ходою,
немовби встала щойно спозаранку.
А край села в кущі відро сховала.
До лісу навпростець вона не піде.
Ходила довго, довго кружеляла,

щоб збити посіпак зі свого сліду.
Боліли ноги. Сили полишали.
Ішла тепер так швидко, як лиш вміла.
На неї там давно, мабуть, чекали.
Та чи повірять? “Помсту затаїла”, –
подумують. А як же їм довести?
Вона розкаже. Та чи їй повірять?
Бо що таке сьогодні слово честі?
Тут віру й совість на гроші міняють...
Незчулася, як підійшла до лісу.
Стояла варта, та її впізнали.
– Куди біжиш так прудко? Гарна з біса!
– Дивись, одного ледь не розстріляли.
Заслуги врахували – і простили.
Щоправда, йодом рану замастили.
А от тобі таке, либонь, не вдасться.
– Коли дурний – то дурневі і щастя.
Поцілувати б – і нехай стріляють.
– От не базікай. Дівка не для тебе.
На неї тут давно уже чекають...
Іди до Головного. Він у себе.

Задихана, ледь на ногах стояла.
– Скажи, чи хтось не гнався за тобою?
– Не гнався... Я так довго кружеляла,
щоб ворога не вести за собою.
Між нами – провокатор. Це Степан.
Тепер не можна вірити Степану.
– Ну, знаєш, зараз помста недоречна.
Тебе образив хлопець, безперечно,
але щоб мститись... Він лікує рану.
– Степан у Шабелівці, з “яструбками”.
А Джміль Іван – це зрадник, в нього – пастка.

– При чім тут Джміль? То йшлося про Недолю.
– То він помер, і не сказав паролю.
– Лягай, спочинь, а потім все розкажеш.
Не бійся, тут ніхто тебе не займе.
А потім ти подумаєш і зважиш,
бо про Степана ти сказала зайве...
Накрилася полатаним кожухом –
і вмить заснула, хоч стріляй під вухом.
І снівся їй в її дівочім сні
буланий кінь і вершник на коні.

***

– Ну ж бо, хлопці, покличте Степана.
Чи сьогодні хтось з вас його бачив?
– Та, напевно, зализує рану
і від сорому гине, ледачий.
– Ні, без жарту, мені він потрібний.
– То я зараз піду, та, здається,
він ходити не дуже ще здібний.
– Ти біжи. Та хутчіш. – Доведеться,
мабуть, нести Степана на плечах.
– Не мели. Він ходив вже підвечір.
Він чекає, напевно, на ласку,
щоб Марія змінила пов'язку.

Степана не було. Шукали всюди...
Наказано, щоб варта пильнувала.
– Чатуйте, хлопці, а то лихо буде.
Лиш з'явиться Степан, до мене чвалом.
“А може, вже й не з'явиться... Хто зна...
Дівчаті не повірив. А даремне.
Гірку, та правду принесла вона.
Тут треба око, пильне і недремне.

Це наша згуба. Зрадники між нами.
Це значно гірше, аніж москалі.
Хтось босий йде колючими тернами,
а хтось жирує з катом на селі.
Я теж розм'як: не розстріляв, а треба б.
Бач, пожалів. Й так ворог косить нас...
А він вже, може, з ворогом на тебе
готує напад. Піднімати час
людей. А жаль обжитої місцини.
Та ворог, певно, знає вже її.
Пора. Пора. Бо завтра або й нині
тут можуть розпочатися бої.
Пора, пора. Тривога і на сполох!
Посилю варту – і наказ на збір.
О, зрада – це наш найлютіший ворог”.
Вже місяць вплива в чеканні зір...
У таборі і порання, й складання.
Яке вже там – подумати про сон.
Отаборитись мали до світання
на іншій місці – вже такий закон.
Ніхто про це не важивсь ворожити,
чом так покwapно. Був такий наказ.
Це місце, недоступне і обжите,
для чогось мали залишити враз.

***

Степана мучила мана,
і на душі було так тяжко.
А може, то була вона?
Ото б впіймати тую пташку.
То вже б натішився. Дарма
за неї ледь не розстріляли.
Але в селі її нема.

Вони вже добре обшукали.
Та тільки як вона втекла?
Оце була головоломка.
Мабуть—таки із біса ловка —
і вислизнула із села.
Вони ж село щільним кільцем
все, як годиться, оточили.
І кожну хату перерили,
і у дворі, і за хлівцем...
А може, вже тому Джмелю
дівчата сняться від хвороби?
Ні, я такого не люблю.
Для чого ж хлопців зворохобив?
От “яструбкам” жури нема:
горілку п’ють, дівчат займають,
когось підстрелять крадькома,
когось там ловлять — не впіймають...
Ото робота! Не лілуйсь:
ні дня, ні вечора тверезим.
А от мені тепер пильнуйсь:
ходи по світу, як по лезу.
Або одні тебе приб’ють,
чи другі вистрелять у спину.
Собі придумав, сучий сину, —
тепер і мучся. Не дають
тепер думки мені спокою.
Вже так та бійня допіка.
Хрестися правою рукою,
а лівою стискай штика.
Чого б то битися, здається?
Бабів на світі — гать гати,
горілки — пий — не переп’ється.
Чого ще треба тим чи тим?

Та я плював на ту ідею,
якої може і нема.
А я піду у бій за неї
та так і згину задарма.
Ні, пошукайте ще дурніших.
А втім, знайшовся не один...
Та кожному воно видніше:
нізащо гинути – то гинь!
А є ж такі, що хоч під кулі
або у полум'ї знялись...
За те, що десь було в минулім,
за те, що буде ще колись.
Або й не буде... Ні, не треба.
Мене таким ти не приймеш.
Живу сьогодні. І для себе.
Багатим бути б – щоб без меж.
А решта все – це тлін і порох.
Я вже і сам не розберу,
хто друг мені, а хто мій ворог.
Як звір у дикому бору.
Здається, й сам собі не вірю.
Рідню і матір – всіх забув...
Позаздрив би, напевно, й звіру,
якби людиною не був...
Та що в мені тепер людського,
якщо подумати?.. Нічого.
Перед собою зізнаюсь,
що я давно вже й не молюсь.
Зацькований, як вовкулака,
ні тут, ні там нема своїх.
Всім ненависний, мов собака,
та й сам ненавиджу я всіх:
і тих, і других... Геть спаршивів.

Самому бридко. А живу!
Хоч може вже б петлю на шию
або із кулею в траву...
Убити – прошу. Згвалтувати –
нема проблем. Усе – моє.
Невже колись відповідати?
Хто там над нами вищий є?
Та чи ж то є?.. А–а, все химера!
Нема нічого! Тільки я!
Була б лише смачна вечеря
і молодиця – щоб моя.
Вже так, якщо сказати правду,
набридла з примусу любов...
Хотів би вже єдину, справжню,
таку, як та... тьху! Лізе знов
вона у ту дурну макітру!
Таку попробуй, залюби.
Таку ще молоду, та хитру...
Себе заледве не згубив.
А все ж заплакала, як рану
мені в'язала. От мара!
Я все одно її дістану.
Тепер вже думати пора
про інші речі. Що робити?
Чи йти туди? Чи вже не йти?..
І щоб себе не погубити,
і щоб від слави не втекти.
Яка там слава! Все – блюзнірство.
Ніхто й не плюне у твій бік!
А втім... За те велике звірство
щоб від ганьби, бува, не втік...
Якийсь–то чин і нагороду...
А як нічого?.. Та дарма.

Що скажу я колись народу?..
Народу? Та його нема!
Хіба ті хлопці, що у лісі,
і кілька з ними верховод,
ті, що ховають зброю в стріхі,
хіба всі ті – то й є народ?..
Це я – народ. Й ті, що зі мною.
Бо наше право – убивать.
А решта всі – то купа гною.
От тільки б вижити!.. Співать
усяку можна. “Ще не вмерла...”
Ні, треба йти таки туди...
Озлоблені гарматні жерла
націлені на їх сліди.
Ще сил замало. Почекаю.
Ще перебуду кілька діб.
А там я іншу заспіваю.
Ще не оглух і не осліп.
Все пам’ятаю достеменно.
Кого вже треба, приведу.
Вони й не думають на мене.
Стривайте, я не підведу...
Тим часом вже дійшов до лісу.
І манівцями, як лиш знав,
став пробиратись. Варта! К бісу!
Від люті ледь не застогнав.
Спинився. Вже тікати пізно.
– Стій. Хто такий? І голоси,
такі знайомі, але грізні.
– То я, Степан... я ж свій... Роси
не відчував на своїх плечах.
– Степан? Ти ж ранений, лежиш.
– Пройтися вийшов. Такий вечір...

– Ти що, замерз, що так дрижиш?
– Я ще недужий. Рана клята
так допікає. Я пішов.
Бо вже не годен і стояти.
І зовсім близько підійшов
до вартових. Було їх двоє.
Прикинув сили. Ні, не варт....
У нього, правда, є набої,
та стрілянина – то не жарт.
Та у страху великі очі.
Чого він раптом так злякався?
Ну, варта! Стала проти ночі...
Степан вже стільки зарікався
так вільно з табору ходити.
І знов понесло! Вартові
чомусь не хочуть говорити.
Аж зашуміло в голові.
– То я пішов... Вже натомився.
– Стривай... рушниці на приціл ...
– Та що ви, хлопці! Розгубився.
Він знав їх добре, тих бійців.
Не раз було... Та що це з ними?..
Степан додумати не встиг.
– До Головного. Мовчки йтимеш.
Все там розкажеш. Біль затих.
І тільки серце калатало
несамовито. Як тоді...
“Либонь, їм щось відомо стало.
А що? Ці хлопці молоді
щось, мабуть, знають. Запитати б...”
– Та що тут скоїлось? Чому
мене ведуть, як супостата,
чи то на розстріл, чи в тюрму?

– Ось Головний тобі розкаже.
“У чому ж лихо? Все. Пропав...
Напевно, те дівчисько враже.
Що воно знає?” Ледь не впав.
“Ото дурний, що з “яструбками”
ходив так вільно по селі.
Хтось їм доніс...” Стискав руками
свого пістоля. Немалі
його думки тепер обсіли.
І розумів, що не втекти.
Туман стелився. Морок сірий...
Сова озвалась з темноти.
“Ті вартові дурні обидва –
лишили зброю. Ну і ну!
Як вся та наволоч набридла!
Ввігнати б кулю... хоч одну...
У неї. Чи у Головного...
Тоді вже смерть – то ясна річ.
А може, ще й нема нічого?
Якісь дрібниці?..” Глупа ніч
ховала постаті суворі,
жахітно шкірилась. Здалось...
Степан помітив: всі у зборі,
вже мають рушити ось–ось.
У Головного все спокійно,
біди ніякої не чуть.
Упало серце безнадійно:
чого ж його сюди ведуть?
– Покласти зброю! “Все. Це доля”.
Він... вистрілив... та Головний
встиг вибити із рук пістоля.
І постріл був в нікуди. – Стій.
А цілився Степан в Марію.

Тепер крутив свій довгий вус.
Хотів свою убити мрію,
щоб не дісталася комусь...

Прибігла варта. – Хто стріляв? Що сталось?
А Головний: – нічого, все гаразд.
Повісити!.. Либонь, усі зібрались?
По хвилі вирушаєм. Це наказ.
Степана вивели. Гули далекі дзвони...
А може бути, що і не гули...
Марії глухо било щось у скроні.
Знімався табір. Вже, либонь, ішли.
Німіла тиша... Як глибока вічність.
В тій тиші спало десь її село...
А в серці був німий болючий відчай:
в тій тиші вже Степана не було.
– Ти не жалій його. Це не людина.
Цей зрадник міг накоїти біди.
У нас у всіх мета лише єдина.
Її ти знаєш. А тепер іди.
Пробач, Маріє, я тобі не вірив.
Моя вина, недогляд мій тяжкий...
Степана не жалій. Такої міри,
він заслужив кінець собі такий.
Це боротьба. У нас тут не жартують.
Вона стояла тиха та бліда.
– А хлопців покараю: зле вартують.
Сьогодні ледь те сталася біда.
Через недогляд. Зброю не забрали...
Я розумію, хлопці молоді,
та ворог не дримає. Кари! Кари!
То зрадників поменшає тоді.
Але усе гаразд. Іди, Маріє.

Складай пожитки. Зараз вже йдемо.
Либонь, ось—ось... Вже скоро зазоріє.
І табір ми новий розкладемо.
А правда жаль обжитої місцини?
Та що поробиш... Обживем нову.
Сюди прийшли ми не на іменини.
Покіль борюся, доти я живу.

***

Знову ліс. Тільки в іншому місці.
І потічок спливає так само.
Заблудилося сонце у листі...
Десь там вдома засмучена мама...
– Мамо, мамо, я тут, недалеко.
Певно, вже у гнізді ластів'ята...
А на хаті – невтомний лелека,
а у хаті – засмучена мати...
Візьме відра й піде до криниці.
– Мамо, хто Вашу старість зігріє?
Чи це справді? А може їй сниться?..
Мамин голос: – Маріє! Маріє!
Аж здригнулась. Не можна! Не можна!
Десь у кожного мати чи діти.
В час такий, нелегкий і тривожний,
хто б наважився вдома сидіти?
І поринула в клопіт, в роботу.
Скоро знов, мабуть, піде у розвід.
А тепер—от щоденні турботи,
і на те не потрібен був дозвіл.
Тут була і сувора, і грізна,
часом ніжна сестра—жалібниця.
Дисципліна була тут залізна.
Але часто все ж мати їй сниться,

і знаходила слово потрібне,
і знаходила мужність і сили.
А до розвіду – то була здібна.
Всі її за кмітливість хвалили.

***

Точилась битва, люта і запекла.
З обох сторін кривавилася смерть.
Такого ще, мабуть, не знало й пекло.
Потічок кров'ю виповнився вщерть.
Мала і спритна дівчина Марійка –
між кулями, між смертю і життям.
Поранених вже відтягнула кілька
в безпечне місце. Тут була і там.
Одному рану вправно перев'яже,
а іншого до схову відведе.
Комусь прощальне слово тихо скаже.
По п'ятах смерть за дівчиною йде.
То зціпить зуби, то ковтає сльози.
Всім не до неї. Ворог допіка.
По смертній ходить дівчина дорозі.
Ще той ось кличе, цей її гука.
Забула власний біль, страх перед кров'ю.
Вже й двічі легко ранена сама.
Змішались сльози з болем та любов'ю.
І знала вже, що багатьох нема.
Від люті серце в грудях клекотіло,
не знала, звідки додавалось сил.
Велике серце у малому тілі.
О, Господи, спаси її, спаси.
Лиш раз на око впала Головного.
– На тобі кров. Відходь у прикриття.
Як ангел, припадала до одного,

а іншого вертала з забуття.
Сил не ставало. Сил було замало.
А ворог з люті просто сатанів.
І дівчині на хвилю страшно стало.
Лише на хвилю. Розум туманів.

Упала... зламана, мов гілка.
А поруч десь були свої.
І десь далеко перепілка
тривожно кликала її.
У голові гули джмелі.
І хтось на дужому крилі
поніс її. А мо, на хвилі.
Зринали люди... Рідні, милі.
Ось мама тихо підійшла
й кудись за руку повела.
А може, це вона до школи?
А хто ж оце?.. Либонь, ніколи
вона не бачила його...
А звідкись знала. І чого
він посміхається до неї?
А, це Ісус... і фарисеї ...
а поміж ними той... Степан...
весь розцяцькований, мов пан.
Ага, злякався і відвернувся.
А це... чиїсь знайомі вуса...
А, тато... радісний такий...
А погляд... юний і палкий.
І посміхається до неї.
– Що, служиш, донечко, ідеї?
Це добре. Й я колись служив...
Не долюбив і не дожив...
І їй так якось сумно стало.

І раптом щезло все. Пропало.
Лиш хлопець, що Іваном звався.
Дививсь на неї й посміхався.
– Ти – наречена, ти – моя...
Та я ... це зовсім вже не я.
Мене убили. Так, убили.
Мене дівчата не любили,
і я нікого не любив,
бо ще не встиг... Я теж убив...
Того, що цілився у тебе.
– Благаю, – зойкнула, – не треба.
– Вона жива! Беріть її!
Ні, це не друзі, не свої.
Це... вороги... нема рятунку.
І кулі теж нема... Ні трунку...
І знову тихе забуття.
Чи смерть, чи все–таки життя?..
Та серце терпнуло від болю,
роїлась гадка про неволю...

Опам'яталася в лікарні.
Думки снувались, тихі, марні.
Вона під наглядом була.
Тут стільки болю, стільки зла...
Надій ніяких. Шансів – нуль.
Ох, забути б свій пароль.
На волю б звісточку подати.
Там десь за нею плаче мати.
Та всі лякаються, тремтять,
не хочуть навіть розмовляти.
Все ж зважилась одна... Старенька.
Сказала тихо: – Ти, маленька,
щось напиши. А я вже знаю,

кому це передати маю.
Її для чогось лікували.
Либонь—таки, надію мали,
що зрадить, що своєю стане.
А потім... смерть або кайдани.
Та їй того не вибирати.
Та й хто б у неї мав питати?..
Та залишалася собою,
і у бою, і після бою.
А з волі втішного нічого:
великі втрати у бою.
І пошепки молилась Богу
за матір бідную свою.
Їй допоможуть вірні друзі,
її не лишать у біді.
Верба десь плакала у тузі,
купала віти у воді.
Тепер нові збирають сили,
щоб не спинятись в боротьбі.
“Тримайся, дівчинко, – просили,
– ми дуже віримо тобі”.
– Нема надії на підмогу –
не сподівайся і не вір.
Їй готуватися в дорогу –
чи то на той світ, чи в Сибір.
І тихо плакала Марічка –
була маленька і слабка.
Там десь сумує тиха річка
і груша на краю садка.
Сама таку обрала долю
і знала, що її чека.
І снилась мати: – доню, доню,
чом неслухняна ти така?

І око ворога недремно
за нею зорило здаля,
і готували їй, напевно,
нові тортури москаля.
Слова улесливі спочатку.
А потім вже в'язниця, жах...
І допити. Мале дівчатко
і сльози у ясних очах.
А ще гіркий у серці відчай,
але ні краплі каяття.
– У неї сила чоловіча.
– У неї віра у життя.
І дивувався ворог лютий,
і сатанів, і знемагав.
Дівчатко, в ланцюги закуте,
він бив, та не перемагав.

***

У вагоні і тісно, і затхло.
В ньому везли дівчат на Сибір.
В когось серце від жалю зачало,
хтось шептав комусь тихо – ти вір...
А Марія дивилась, мовчала.
Що казати? Все ясно і так.
Дехто плакав. А та ось... співала.
Пісня тиха, як пам'ятний знак.
Пісня тиха, мов сповідь прощальна.
Дехто став дослухатись, затих.
Так, либонь–таки, це поминальна,
панахида по них, по живих.

Що ж ви, хлопці, наробили?
Чому мене не доби́ли?

А тепер я поранена
і ворогом полонена.
Ворог з мене насміється,
з молодості поглумиться.
Ворон мої очі склює,
сіроманець тіло візьме.
Мої кості тайга темна
в білім снігу заховає.
Ой, прилетить ангел з неба,
візьме мою душу чисту
та й понесе, куди треба,
у веселе райське місто.
Бо покути вже зазнала –
в земнім пеклі побувала.
В пеклі тім високі мури,
ведуть людей на торттури.
Тут без суду убивають,
без сповіді умирають.

– Це ж хто тебе навчив такої?
– А так... ніхто... сама уклала
й співаю. Що? Не до ладу?
– Ні, до ладу. Та сумно дуже.
– А ти щось знаєш веселіше
нам для оказії такої?..
– Авжеж, що знаю. От послухай.
І заспівала, юно, дужо,
аж весь вагон озвався болем.

Україно, Україно,
як тобі здається?
Сидить ворог в твоїй хаті
і з тебе сміється.

Хай сміється, хай сміється –
довго так не буде:
іще наша Україна
самостійна буде.
Смійся, враже, смійся, кате,
на останній силі.
Ми ще будем танцювати
на твоїй могилі.
Смійся, враже, смійся, кате,
довго так не буде:
іще наша Україна
самостійна буде.

– З такою піснею тихіше.
Сексоти є і серед нас.
– А крім Сибіру, є щось гірше?
Тоді хіба що вже на Марс.
– От язиката! – Це єдине,
що ще лишилося мені.
Та ще любов до України
і недоспівані пісні.
І віра у святу ідею –
і все це не пусті слова.
Тепер караюся за неї,
але ідея та жива.
Хто має в серці тую віру,
той доживе до кращих днів.
Той не загине і в Сибіру,
хоч як би кат не сатанів.

*****

Повернулась. Молода і ... сива.
Вистраждала стільки довгих літ...

Лиш одного в Господа просила:
повернутись в той широкий світ,
де і зорі світять супокійно,
де і зелень око виселить.
Тут і річка хвилю котить мрійно,
хочеться молитись і любить.
І любила. Боже, як любила!
За усі прогаяні роки.
Свого нареченого зустріла,
що Іваном звався. І таки
поєднались з ним на Україні.
Народилась донечка мала.
Тут жила, у маминій хатині,
у селі своїм таки жила.
Тут була матусина могила,
спогад оживав з дитячих літ...
Як корову пасти ще гонила,
як співала – аж на всенький світ.
А як донечка дійшла до зросту,
як уже була на виданні,
їй сказала: – Знаю, це не просто,
та онуків народи мені
повну хату! Щоб були здорові,
щоб дзвенів повсюди їхній сміх...
Нам колись було не до любові...
Народи, дитино, і за них...
А тепер—от розказати мала
тим онукам, як вона жила...
Слів де взяти – отого не знала.
Але знала: мусить. Стільки зла
ще по світі вештається п'яному
і чекає на свою пору.
Вечір сходив в запаху дурманному,

кликали до хати дівчору.
І здавалось, запахом і голосом,
озивалась до людей земля.
Недоспілим і ще теплим колосом
кликала всіх зблизька і здаля.
Спориші попід ногами босими
стелить, як зелене полотно.
Сходив вечір. Зорі пахли росами,
як колись... Як вчора... Як давно...

ЗМІСТ

<i>Замість передмови</i>	3
--------------------------------	---

Я ТАК ЛЮБЛЮ, ВАС ГРІШНИХ І СВЯТИХ

Тільки б завше була Україна	7
Пісня ще жива	8
Чи те людство гріхом знівечене?	9
Де б не був ти	10
Для інших слів пора ще не настала	10
Молюся до Тараса	11
Мойсей	12
Кобзарям	13
Не танцюйте під Гігу	15
На древній землі Кия	16
Лукава доля зводить нас	17
Повоєнні діти	18
Коли поет собі не вірить	20

В ДОРОГУ

В дорогу	23
Мої вірші живуть без мене	24
Якби мені слово	25
Як сказала Леся	26
Прийду до калини	26
Час і ми	27
Годинник б'є	28
Коли всі сплять	29
Переплелись дороги у житті	29
Право на сльозу	30
Весна для липи і для мене	32
Зима... ..	32
Молилась скрипка	34
На щасливу долю	34
І я пройду ще сто доріг	36

СВІТ І МИ

Щоб став добрішим світ	37
Щоб через сотні літ... ..	37
Дзвонять, дзвонять Великодні дзвони	39
Світ не можна втиснути у вірші	40
Сопілкар	41

Я МАЛЮЮ СВІТ

Неначе сон... ..	43
Вітрові пустоці	44
Дощ іде	45
Я малюю вечір	46
Смеркає	46
Озвася спогад	47
Згасає день	48
Чекаю дня прийдешнього	48
Пахла липа	49

ЛЬВОВУ!

Прокидається Львів	50
Що там у Львові?	51
Вертай до Львова	52
Про львів'янок	53

ПОСВЯТА

Оксані Білозір	55
Скажи, синоптику (Олі Носовській)	55
Ну чому за двадцять п'ять копійок? (Наталці Білоцерківець)	56
Світлій пам'яті Михайла Барана	57

Я РОСТУ НА ТІЙ ЗЕМЛІ (Куточок школяра)

Навчіть мене, мамцю	59
Я расту на тій землі	59
Коляда	60
Великодні свята	60
Христос Воскрес!	61
Маленька казка	62
Наша розповідь така: про Андрійка та Бровка	62
Дівчинка, що має два імені	68
Любій вчительці (Прощання з першою вчителькою)	69
Сон	70
Іра з 8-го Б	72
До побачення, школо!	74

АКВАРЕЛІ ДУШІ

Прокинься, коханий	79
Я чекаю тебе з доріг	80
То не сльоза	81
Правічна жінка	82
А ревний жаль собі пливе... ..	83
Розмова без слів	84
В пору пізню	85
Небезпечна жінка	87
Квіткове танго	88
Фікус і гвоздика (Сумна казка для дорослих)	89
Ти не покинь мене	92
Найвищий дар	92
Рай для двох	93
Побачення з дощем	94
Дівчина чи Мавка	95
Розмова з берізкою	96
Де тебе шукати?	97
Укради мене	98
Краса лише на мить	99
Не вір	99
Люби мене	100

ОСІННІ МОТИВИ

Ходить осінь	102
Не віриться	104
Цвіт восени	105
Осінь	106
Осінній етюд	106
Погляд в осінь	107

ПОЛОТНА

Як рудий Панько в Італію їздив (Сміх крізь сльози) ..	110
Мати (Записано з життя)	119
І плаче камінь	129

Поезії

Тетяна ФРОЛОВА

ЩОБ НЕ ЗГАСЛА СВІЧКА

Авторське редагування

Художнє оформлення обкладинки І. Василенького

Видавничий редактор І. Цельняк

Здано в набір 12/08/2004 Підписано до друку 10/09/2004.

Формат 60x84/16. Друк офсетний. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 11. Обл.-вид. арк. 3,02. Ум. фарбовідб. 3,01

Вид. № 27. Зам. №

Видавництво КВП "Край"

79000, Львів, Підвальна, 5

Свідоцтво держреєстрації ДК №1414

Комп'ютерний набір та верстка КЦ "Фенікс"

79012, Львів, Сахарова, 7.

Друкарня "Тріада"